

SZEMLE

A magyar irodalom története. Készült a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetében. Főszerkesztő: SÓTÉR István. 1. A magyar irodalom története 1600-ig. Szerk. KLANICZAY Tibor, írták GERÉZDI Rabán, KLANICZAY Tibor, V. KOVÁCS Sándor, PIRNÁT Antal, STOLL Béla, VARGAS Béla. — 2. A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Szerk. KLANICZAY Tibor, írták BÁN Imre, HOPP Lajos, KLANICZAY Tibor, PIRNÁT Antal, STOLL Béla, TARNAI Andor, VARGA Imre. Bp. 1964, Akadémiai Kiadó. 568, 648 l.

Több mint egy évtizeddel a közvetlen előkészületek megkezdése után egy szintézistől megkívánható minden igény állandó, sok áldozatot kívánóan gondos szem előtt tartásával elkészült az új magyar irodalomtörténet első két kötete. De ha újat mondunk, a valóságtól már el is tértünk. A hat kötetre tervezett, hatalmas összefoglalás nemzeti irodalmunknak, egész irodalmi művelődésünknek első ilyen arányokban megvalósult számbavétele. Létrejött — tartalmi értékeitől szinte függetlenül — ezért nagy tudománytörténeti esemény, s a magyar tudományszervezés jelentős sikere.

E két kötet irodalomtörténeti értékének méltatása — természetesen — nem folyóiratunk feladata. De a könyv-, sajtó- és írástörténet szoros kapcsolata az irodalmi műveltség történeti vizsgálatával nyilvánvaló. Ezért a mi munkánkban is nagy segítségként kell üdvözölni *A magyar irodalom történetének* most megjelent első két kötetét. A mi munkánk az anyagfeltárás és rendszerezés első és jelentős fázisában irodalomtörténeti munka is. *A Magyar Könyvszemle* irodalomtörténeti folyóirataink megindulásáig a *Századok* mellett, majd az *Egyetemes Philológiai Közönlöny* oldalán, irodalomtörténeti anyag, adalékok közlésével, bizonyos kérdések tisztázásával, a hazai irodalomtudomány történeti vizsgálataihoz — hosszú fennállásának legnagyobb részében — hasznosan társult.

Nem titkoljuk, egyik legfőbb törekvésünk volt és marad, hogy ez a folyóirat, az utóbbi években sikeresen felújított hagyományaihoz híven, a magyar irodalmi kultúra történetének feltárásából reá eső munkát becsületesen és színvonalasan végezte el. Külön öröm volt ezeknek az évtizedes törekvéseknek eredményeit az irodalomtörténet két kötetében ismételtén viszontlátni.

A kötetek bevezetésében KLANICZAY Tibor pontos és világos fogalmazással ismerteti a szintézis kialakításában követett irányelveket. A rokontárgyú kutatásokban, a könyvkultúra történeti vizsgálatában is sok tekintetben hasznosítható útbaigazításként használhatjuk ezeket. Ugyancsak KLANICZAY vezet tovább középkori irodalmunk előtörténetének (*Ősköltészet*) és első századainak problémái (*A keresztény-feudális irodalom alakulása — 46—65. l. — és virágzása — 66—124. l.*) között. „Az egyházi kultúra kezdetein át” kerül sor a gondolatközlés középkori eszközeinek, íróanyagának, írószközöknek, kódexnek a rövid, de igen pontos ismertetésére. Az írásbeliség egésze is most integrálódik először középkori irodalmunk összképébe „közérdekű retorikus irodalom” találó és teljesen helytálló meghatározással (76—79. l.). Ennek a közérdekű irodalomnak a művelői, a retorikából élő írástudók, a klerikusok voltak. Az európai művelődésre éppen az ezredik évtől kezdve ennek a klerikusrétegnek az elsődleges kultúra-hordozó szerepe a jellemző. A kor egyházi kultúrája ekkor lényegében már klerikus művelődés, magán viseli annak a rétegnek a világi és egyházi funkciókra egyaránt alkalmasságát. Az ilyen értelemben egyházi kultúrának része volt a bencés-monasztikus kultúra, de nem volt azzal azonos. Sajnálatos, hogy a kitűnő könyv egy már elavult felfogást enged itt érvényesülni. Pedig ha irodalmi műveltségünk kezdeteit ezzel a klerikus művelődéssel hozza kapcsolatba, és nem szorítja

a bencés-kolostori kultúra kereteibe, a klerikus rétegből kinövő litterátus-deákság irodalomalkotó későbbi szerepe szervezett fejlődés természetes eredményeként mutatható be. A fejlődés kezdetei azonosak irodalmi kultúránk kezdetivel. De még ezen felül a klerikus-kultúra retorikus jellegének hangsúlyozása — a retorika viszont „civilis scientia”! — az ars dictaminis rövid ismertetésén keresztül lehetővé tett volna egy középkori irodalomelméleti kitekintést is. Ezt ugyanis szintén sajnálattal nélkülözzük. A középkori irodalom alkonya a kolostori kultúra utóvirágzását és a deák-irodalom fellendülését hozta magával. KLANICZAY Tibor ezeknek a fejezeteknek a megírásához VÉGH-KOVÁCS Sándor személyében kitűnő munkatársat kapott, aki méltó módon tartotta magát KLANICZAY fejezeteinek a magas színvonalához. Kettejük munkája *A deák-műveltség* igen sikerült rövid jellemzése (170—174. l.). Az ún. kolostori irodalom ismertetésében a mechanikus, szerzetesrendek szerint jelölt kódexcsaládokra tagolás helyett először olvasunk műfajok szerint készült szép előadást.

A bizánci hatások történeti alapjait jó tájékozottsággal ismerteti KLANICZAY, a további fejlődés lehetőségeiről mégis szívesen olvastunk volna még valamit.

A reneszánszról szóló részeket ismét KLANICZAY Tibor vezeti be. Reális, a megszokott romantikus-nacionalista túlzásoktól mentes méreteken vázolja fel a „renascentia litterarum” hazai jelentkezésének módját és arányait (193—204. l.). GERÉZDI Rabán a humanista irodalom kialakulásáról közel évtizedes munkájával kiérlelt eredményeket (205—266. l.). A reformáció évtizedeinek irodalmáról (kb. 1530-tól kb. 1570-ig) KLANICZAY bevezetése után VARJAS Béla a tudós humanista, a szoros értelemben vett reformációs és a deák-irodalom hármastagozódásában ad az eddigieknél differenciáltabb, ezért teljesebb képet a reformációs évtizedek irodalmi terméséről, amely azonban mégsem az egész XVI. századot jelenti. A század utolsó három évtizede a reneszánsz udvari, egyházi és népszerű reneszánsz irodalom hármasképében áll elénk KLANICZAY, VARJAS, PIRNÁT Antal, STOLL Béla előadásában. GERÉZDI és KLANICZAY BALASSI fejezete mint olvasmány is emlékezetes marad; VARJAS Béla rövid ismertetése az írásbeli kultúra szétáradásáról a könyv- és nyomdatörténetnek is nyereség.

A második kötet nemcsak lapszám szerint terjedelmesebb valamivel az elsőnél. A rövidebb korszaknak (másfélszáz év) irodalmi termése is hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a magyar irodalmi műveltség

első hat százada. Több és irodalmibb az írásmű, mint az előző korszakokban. A könyvtörténeti vonatkozások viszonylag kisebb számban kerülnek elő, mint az előző, különösen az írásbeliség történeti egészében helyet foglaló irodalmiságban. Mégis a szép barokk könyvről mondtak, egyes nyomdák, főként pedig a legnagyobb és legfontosabb magyar tipográfus, TÓTFALUSI KIS Miklós alakjának a megrajzolása közvetlen haszon. Közvetve pedig a manierista barokk és későbarokk irodalmi alkotás analízise, műfajok, szerzők, művek gondos, sokszor igen szép (ZRINYI!) bemutatása a könyvtörténeti feltárás és rendszerezés igen fontos segítője lesz hosszú időre. Mert a kötet munkatársai KLANICZAY (különösen a történeti bevezetésekben), PIRNÁT (manierizmus), STOLL Béla (költészet), BÀN Imre (barokk), HOPP Lajos és VARGA Imre (főúri és nemesi), TARNAI Andor (a rokokó és a felvilágosodás előzményei) valóban időtálló munkát végeztek. VARGA a kötet befejező részeiben a barokk irodalom szétáradásáról ad érdekes rajzot. Az írás-olvasás ismeretének terjedésével, az irodalmiságnak általában alsó szintjén a könyvnyomtatás ekkor létesít a XVI. századnál is szélesebb és közvetlenebb kapcsolatot az írott és nyomtatott szó és az olvasni kezdő nép között.

Említsük meg végezetül az első két kötet legfőbb jótulajdonosságait: komoly elviségét, amelyből azonban soha nem lesz doktriner vaskalaposág, történetiségét, amely azonban nem kulissza, hanem a mondanivaló termőtalaja, az alapos tájékozódást, minden lényeges eredmény regisztrálását, amely mégsem leltározó pedantéria és az egészet összefoglaló szép előadást. Szolgáljanak ezek megszívlelendő tanulságul a társtudományok, a mi tudományaink számára.

MEZEY LÁSZLÓ

Gutenberg Jahrbuch 1964. Begründet und herausgegeben von Aloys RUPPEL. Mainz, 1964, Gutenberg Gesellschaft. 405 l.

A nagymúltú évkönyv, amelynek most a 39. kötete került ki a sajtó alól, eddigi működésével a könyvtörténeti kutatóknak már két nemzedékét gyűjtötte össze a különböző országokból. A magyar munkatársak sem hiányoztak. Az első generációhoz tartozott FITZ József, akinek írásait ezután hiába keressük, a másodiknak a tagjai pedig BORSA Gedeon, RÓZSA György, SOLTÉSZ Zoltánné és SZÁNTÓ Tibor. Az állandóságot, a hagyományokhoz való hűséget a 82 éves Aloys RUPPEL biztosítja,

az évkönyv alapítója és mindmáig szerkesztője. Azonban a nagyszámú törzs-gárda hátránnyal is jár. Ebben a kötetben például 17 országból 65 szerző publikált. Tanulmányaik tudományos szempontból mind értékesek, de többségükben igen rövid-ek és tárgyuknál fogva jelentéktelenek. Természetesen kellene olyan közlemények, amelyek ismeretlen ősnymotatványt, ritkaságot írnak le, régi nyomdászokról közöl-nek nehezen kiásott adalékokat. Érzésem szerint azonban elvárhatnók, hogy ebben a legjelentősebb nemzetközi könyvtörté-
neti évkönyvben olyan tanulmányok is napvilágot lássanak, amelyek általános érdeklődést keltő felfedezésekről, új kutatási szempontokról és célkitűzésekről szám-olnának be, vagy átfogóbb eredményeket közölnek.

A kötetben 4 tanulmány foglalkozik írástörténettel, 15 az 1500 előtti, 28 pedig az 1500 utáni nyomdatörténettel, 5 az illusztrációkkal, 2 a rölapokkal, újságok-
kal és 10 a kötésekkkel. Közülük csak néhányat tudok megemlíteni, elsősorban azokat, amelyek magyar szempontból érdekesek. SZÁNTÓ Tibor bikfalvi FALKA Sámuelnek, a budai Egyetemi Nyom-
da XIX. századi kiváló betűmetsző-jének a pályafutásáról ad rövid képet. SOLTÉSZ Zoltánné az Egyetemi Könyvtár egyik, a szakirodalomban ismeretlen ő-
snymotatvány-misszálóját írja le, megállapítva nyomdahelyét és azt, hogy milyen egyházmegyékben használták. RÓZSA György egy vándor újságárusról 1684-ben készített olyan olasz metszetet mutat be, amelynek magyar vonatkozása van, az árult újságlapokon világosan felismerhető Buda látképe és a csatát veszített KARA MUSZTAFÁ bukásának az allegorikus ábrá-
zólása.

A kötet leghosszabb tanulmányával Otto MAZEL — mint szerényen írja — „egy kövecskét akar hozzátenni a Corvina Könyvtár történetének mozaikjához.” A bécsi Nationalbibliothek Corvin-kódexei kö-zül tizenháromnak a kötése készült MÁTYÁS király életében, haté pedig II. ULÁSZLÓ uralkodása alatt. Ezeknek a kötéseit ismerteti MAZEL, idézve a rájuk vonatkozó irodalmat is.

Az írástörténeti közlemények közül megemlítendő Emanuele CASAMASSIMÁÉ a humanista antikva betűk kialakulásáról és Otto HURMÉ arról, hogy a hegyes acél-toll használatra milyen változást hozott az írás technikájában és formájában.

Heinrich GRIMM érdekesen rajzolja meg azt a fejlődést, amelynek során a XVI. században a korrektori munkákör főfog-lalkozású állássá vált, és adatokkal illusztrálja a korrektorok javadalmazását, fel-

adataik milyenségét. Hans-Dieter DYROFF elmondja, hogy Johann JÄCKLIN 1656—59-ben mennyit költött nyomdája meg-vételére, és hogy milyen küzdelmet foly-tattott a különböző privilégiumok meg-szerzéséért, megvédéséért. Dejan MEDA-KOVIĆ a szerbeknek a XVII—XVIII. szá-zadban egy önálló cirillbetűs nyomda felállítása érdekében kifejtett törekvéseit írja le. Nyomda hiányában még a XVIII. században is táblanyomatokat készítettek, Velencéből, Moszkvából behozott könyveket használtak. Első, 1791-ben felállított nyomdájuk néhány évi fennállás után megszűnt, betűanyaga pedig Budára ke-rült. Az egyik ábra az 1799-ben Budán nyomott szerb nyelvű *Robinson* címlapjá-nak a hasonmása.

1960-ban nyílt meg Aarhusban a *Dansk Pressemuseum og Arkiv* a világ első sajtó-múzeuma és levéltára. Jørgen EGGERS beszámol az alapításáért, elhelyezéséért vívott fél évszázados küzdelemről, egyben ismerteti a dán újságírók részére rendezett tanfolyamokat.

A többi, név szerint nem említett szerző írása szintén magas színvonalú. A *Gutenberg Jahrbuch*ot egyébként tartalmától függetlenül is érdemes kézbe venni. Papír-jában, betűtípusaiban, kliséiben, tipográ-fiájában, nyomásában, kötésében egyaránt örömet találhatja a szép könyvek minden barátja.

VÉRTESY MIKLÓS

Süle Sándor: Kisszánthói Pethe Ferenc (1763—1832). Bp. 1964, Akadémiai Ki-
adó. 326 l.

A XVIII. század kilencvenes éveinek elején magyar nyelven mindössze három hírlap (*Magyar Hírmondó, Magyar Kurír, Bétsi Magyar Mercurius*) jelent meg. Szakmai folyóirat nem volt (DEZSÉNYI Béla *A magyar hírlapirodalom első százada* [1705—1805]. Bp. 1941.). Tudunk ugyan arról, SÁNDOR István *Magyar könyvesháza* nyomán, hogy 1783-ban Pozsonyban meg-
jelent egy *Királyi Magyar Újság a Föld-művelésről*, de a lapnak nyoma veszett. Hasonlóan nyomtalanul tűnt el az *Unga-rische Oekonomische Zeitung* (Tr. Z.: *Ki látta az Ungarische Oekonomische Zeitung-ot?* Magy. Könyvszle. 1939. 312. l.); állítólag egy szám jelent meg belőle magyarul is (KÓSA János: *Ungarische Oekonomische Zeitung — a legrégebb magyar gazdasági szaklap.* Magy. Könyvszle. 1941. 390—392. l.).

1796. január 1-én Bécsben *Magyar Újság* címmel gazdasági hetilap indult. A negyedréti, nyolcoldalas kiadvány lap-

jait nem tagolták hasábokra, az egyes írásokat folyamatosan helyezték el egymás alá. Fél év után cím- és szerkesztőváltozás történt: a 25. szám június 28-án *Gazdaságot Tzélözó Újság* címmel jelent meg, a 36. számtól kezdve pedig már *Visgálódó Magyar Gazda* áll a címlapon. 1797. december 21-én jelent meg utolsó száma (DEZSÉNYI Béla: *Pethe Ferenc „Gazdaságot Tzélözó Újság”-jának néhány problémája*. Magy. Könyvszle. 1943. 288–291. l.). Az egykori debreceni diák, az utrechti egyetem elvégzése után hazafelé tartó PETHE Ferenc ennek a lapnak a szerkesztésébe kapcsolódott be, neve 1796. június 28-án került fel a lapra első alkalommal. A lap hamar megbukott, PETHE is más megélhetési lehetőség után nézett. Am a keszthelyi Georgikonban való tanárkodása, az ESZTERHÁZYAKNÁL töltött inspektorság, számos alapvető jelentőségű gazdasági, technikai, matematikai könyv megírása után újból visszatér kedvenc gondolatához: egy gazdasági lap alapításához. A *Nemzeti Gazda* 1814 első hetében indult meg, s jellemző PETHE szívósságára, hogy a rendkívüli nehézségek ellenére négy és fél éven át fenn is tudta azt tartani.

Szakirodalmunk még kevéssé figyelt fel arra, hogy számtalan másirányú kezdeményezése mellett kísérletet tett nemzeti bibliográfiánk megteremtésére. A „minden magyar tudós segedelmével” megvalósítani szándékolt tervet *Magyar Minden-tudomány* cím alatt jelentette be: „A *Nemzeti Gazda* mellett adunk ki egy munkát, ilyen vezetéknev alatt; *Magyar Minden-tudomány* —, melyben a folyó esztendő száz első napjától fogva (1801) világra jött magyar nyelven írt minden könyvnek, mind eredeti, mind fordított munkának, akármiféle tudományt foglal az magába, a legkisebb darabtól a legnagyobb rakásig, egész értelmét röviden (elenchum) úgy adjuk elő, hogy abban minden tudós... a nemzet anyanyelvén írt munkáinak s ebbéli magyartudományának előmenetelét, s eszerint hiányosságát is együtt és világosan lássa.” (*Nemzeti Gazda*. 1814. 237–240. l.) A nagyszerű tervből, munkatársak híján, semmi sem valósult meg.

Az országos hírű tudós, máig sem egészen tisztázott körülmények miatt elhagyja a fővárost, kisebb bérleteket vállal, majd Kolozsvárott telepszik le, ahol *Hazai Híradó* címmel 1827. december 29-én újból lapot indít, az első erdélyi politikai napilapot. A szerkesztő energiájának kipadása, az egyre szűkülő látókör azonban erősen érezhető a lapon és az 1830. január 2-től mellékletként csatolt *Nemzeti Társalkodón* is. Az állandó létért folyó harc felőrölte egészségét, idegeit, visszavonult,

s 1832. február 22-én beköltözött első hosszantartó lakhelyére — a szilágy-somlyói temetőbe.

SÜLE Sándor monográfiájának nagy érdeme, hogy nem csupán az agrártörténelem szemüvegén keresztül nézi PETHE hányatott életét, hanem minden tevékenységét alapvetően, az életmű egészével összefüggésben vizsgálja. PETHE Ferenc amúgy sem sajtóíró, hanem csupán az agrártörténelem számára. Három lapja már eleve olyan vállalkozás volt, hogy — vastkos könyveit is hozzávéve — a magyar sajtó- és nyomdászattörténetnek, a magyar könyvkiadásnak is jelentős alakja.

KÖZHEGYI MIHÁLY

Zoltán József: A barokk Pest-Buda élete.

Ünnepségek, szórakozások, szokások. Bp. 1963. 366 [1] l., 52 t. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Tanulmányok új sorozat 17. (XL).)

A Fővárosi Könyvtár 1961-ben megjelent évkönyvében ZOLTÁN József, a Budapest Gyűjtemény vezetője „hatalmas fejlődés körvonalait” választotta föl a könyvtár különgyűjteményeinek „időszerű és távlati feladatai”-ról szóló cikkben. A tizenöt évre szabott tervben helyet kapott az állomány- és katalógusfejlesztés, a bibliográfiai, adattári és egyéb feltáró munka, eseménynaptár, helytörténeti lexikon, képes album és a gyűjtemény „régijó hagyományainak” követéseként a monográfiásorozat felújítása. Hogy ez a terv mennyire reális alapokra épült, annak meggyőző bizonyítéka ZOLTÁN Józsefnek a Szabó Ervin Könyvtár kiadványai közt megjelent kitűnő munkája. Ennek a munkának a tartalmát tulajdonképpen az alcím fejezi ki precízebben, mint a jól hangzó, de kissé általánosító főcím, mert egy város élete sokkal összetettebb és túlnyomó részében sokkal hétköznapiabb valami, mint pusztán az ünnepségek, szórakozások és szokások. Ha ZOLTÁN József munkáját ezzel a megszorítással, tehát a szerző intencióinak megfelelően fogadjuk, akkor példátlan adattömege, megfigyeléseinek gazdagsága láttára azt kell mondanunk, hogy többet, tartalmasabbat ezen a téren nehéz lenne nyújtani. Eppen úgy helyet kapnak itt a vallásos ünnepségek, mint a világi szórakozások, politikai vonatkozású ünnepek ugyanúgy, mint a céhek belső élete, tűzvédelem, egészségügyi kérdések, fürdőélet, szerencsejátékok, öltözködés és boszorkányhit stb., s mindez sok eredeti szöveggel és gazdag képanyaggal illusztrálva. A testvérvárosok képzeletbeli sétában bemutatott eleven

képe zárja le a munkát. Csak azt hiányolhatjuk, hogy nem ártott volna a régi Budapest térképét is közölni, mert így az olvasó nincsen mindig tisztában az említett helyekkel, utcákkal és terekkel. A szerző előadása mindig gazdag forrásanyagra támaszkodik, amelyben igen jelentékeny helyet kap az egykorú sajtó híryanaga; gazdagon fölhasználja a különböző röpiratokat, a Budapest történetével eddig foglalkozó szakirodalmat. Talán csak azt lehetne még mondani, hogy aránylag kevés helyet kap a földolgozás során a levéltári és kézirat-tári forrásanyag. Kisebb elírások, ilyen nagy adatanyagban, természetesen, hogy előfordulnak, de sajnálatos az a bosszantó szépséghiba, hogy éppen az előszó első mondatában két tévedés van egyszerre: OLÁH Miklós nem tíz évvel, hanem egy évvel Mohács után látta Budát. Csak könyvét írta 1536 körül, de már Németalföldön. Hogy is járhatott volna az özvegy MÁRIA királyné bizalmi embere a JÁNOS király birtokában levő Buda várában? De már 1527-ben sem látta ott az „aranytól csillogó” szobrokat és MÁTYÁS király könyvtárát „még fénykorában”. Hogy a palota bronz szobrai SZULEJMÁN 1526-ban elhurcoltatta, azt a török és a nyugati források egyformán kiemelik, a könyvtár pusztulásának egyik leghitelesebb tanúja pedig éppen OLÁH Miklós említett munkája „quas omnes Turca post Ludovici regis ad campum Mohaacz interitum... Buda... capta... partim dilaceravit, partim in alios usus argento detracto dissipavit”. Azt sem lehet említés nélkül hagyni, hogy mihelyt a szerző általánosabb történeti kérdésekre ütközik, gyakran kiütközik bizonytalansága, és stílusa is könnyen általánosításokba csúszik. Így mindenekelőtt nehezen lehet védeni azt a címet, amely alapot adó nézetét, amely a barokk fogalmát a XIX. század első évtizedéig terjeszti ki. Még akkor sem fogadható el ez az álláspont, ha éppen az ünnepességek külső formáiban a hagyományos elemek tovább is élnek, mint az élet más területein. A mindenáron való barokkosításból következik a kissé sztatikus szemlélet, a fejlődés, változás menetének a szükségesnél kisebb mértékű jelzése (például a barokkból kiágazó rokokó nyomtalanul eltűnik). A történelmi fogalmak terén való ingadozás okozza, hogy egy bekezdésen belül olvassuk azt, hogy a „barokk szoros kapcsolatban áll... a nemzet és nemzetállam kialakulásával” és azt, hogy a barokk „lényegében nemzetietlen-kozmopolita”. A XVIII. századi nemességet is nehezen lehet „akkor még haladó erőnek” nevezni. Az ilyen és hasonló kisebb zavaró momentumok azonban semmit se

vonnak le abból a nagy érdemből, hogy ZOLTÁN József munkája éppen azon a téren hozott értékes gyarapodást tudományos irodalmunknak, ahol talán mindig a legnagyobb hiányok voltak, az életforma történet terén. Sajnos, a szerző nem érte meg nagy művének megjelenését. Váratlan halála, közvetlenül könyvének a nyomdából való kikerülése előtt, derékba törte szépen kibontakozó munkásságát. De éppen ez a munkája kitűnő példát adott arra, hogy a könyvtárak költségűjteményi munkája és publikációi — túl a föltáró segédleteken, bibliográfiákon, forráskiadványokon — eljuthatnak a legmagasabbfokú formáig is: a gyűjtemény anyagából kiinduló tudományos monográfiáig.

CSAPODI CSABA

Gigetta Dalli Regoli: Miniatura pisana del Trecento. Vicenza, 1963, Neri Pozza. 235 l. 152 kép. 12 színes tábla. (Raccolta Pisana di saggi e studi diretta da Carlo L. Ragghianti 9.)

A pisai egyetem művészettörténeti intézete érdekes és értékes kiadvánnyal gazdagította az olasz miniatúrafestészet történetét. A kiadvány szerzője a XIV. századi pisai kódexek miniatúráit vizsgálja 70 lapra terjedő tanulmányában; ezt követően pedig a miniatúrákkal gazdag kódexek részletes leíró katalógusát adja.

Az olasz miniatúrafestészet történetében — különösen a XIV. századi művészet keretében — Pisa mind ez ideig alig, és csupán egy-egy kiemelkedőbb alkotásával szerepelt. Talán érthető is ez, hiszen az olasz Trecento oly rendkívül gazdag és bőséges miniatúratermésében elsősorban Bologna, S'ena, Firenze, Nápoly kódexei-nek a díszítései jutottak közelebb a miniatúrafestészet kutatóihoz. Pisa művészete már a korábbi századok építészeti csodáival a Trecentóban is élvonalon állott. Köztudomású, a híres ferde torony irigylésre és utánzásra ösztönözte a jelentős egyetemi várost, Bolognát. A pisai Battistero és dóm szöszékei messze földön hírdették az új olasz szobrászat elindulását a PISANOK művészetével: és a ferde torony mellett a pisai dóm karsú fehér márványoszlopaival s ellipszis alakú kupolájával ma is a régmúlt építészetének egyik elkápráztató csodája. Pisa örök híressége még a Camposanto díszes freskóival, a nagyhercegi *Halál diadalának* az ábrázolásával. És most, ez az ízlés és szép kis kiadvány bemutatja, hogy Pisa miniatúrafestésze is méltó volt a város régi művészetéhez: egyes ismert miniatúrák mellett számos ed-

dig ismeretlennel dokumentálja, hogy Pisa komoly s egyenrangú társa volt Siena, Firenze s Bologna híres miniatúraművészetének is.

Az itt bemutatott, pompázó lapszeldíszítésekkel gazdag egyházi szertartáskönyvek, graduálék és antifonariók bővelkednek a szentek ábrázolásaiban, s miként nagy általánosságban az itáliai miniatúraművészetben, úgy a pisai kódexekben is a szentek mártíromságának ábrázolásai nyújtanak dokumentumokat az egykori társadalom életjelenségeire, hogy például S. STEFANO vagy S. LUCIA mártíromságának ábrázolását említsük. (Firenze, Bibl. Laurenz. Brev. Ms. Strozzi 11. és Pisa, Museo Nazionale cor. A. c. 299.) De ugyanakkor találkozzunk érdekes és rendkívül ritka ikonográfiai témákkal — a betlehemi gyermekgyilkosság avagy Izsák fölaldozása drámai erejű miniatúrái mellett — ó-testamentumi jelenetek különleges s virtuóz ábrázolásaival. Ilyen a pisai Museo Nazionale cor. D. jelzetű, nagyméretű antifonariójában a József és testvéreit ábrázoló miniatúra vagy ugyanezen kódex egyik másik miniatúráján a glóriával övezett NOÉ, családjával, a bárkával és a párosával festett állatsereggel. Ez az antifonario művészi stílusával fölöttébb rökös a pisai Museo Nazionale cor. A. jelzetű antifonariójának egy rendkívül érdekes felfogással festett miniatúrája is, amelyen egy glóriával övezett öreg próféta, egy előtte álló ifjú üvöltő száján keresztül szónokol hallgatóihoz. De megtaláljuk a pisai miniatúrák között a város egykori nyomorékjainak az élethű ábrázolását is. Kettőn kuporognak a földön, s csodátváró bizakodással tekintenek föl Szent FERENC ravatalára. (Pisa, Mus. Naz. Antifonario cor. P.)

Mind e kiragadott példák mutatják, hogy Pisának rendkívül fejlett s jelentős volt miniatúraművészete a Trecento korában. Nem kevésbé érdekes az a tény, hogy már a század első feléből több világi ábrázolás is fennmaradt az utókorra. Szín-pompás illusztrációkon megőrizve a város földműveseinek, irnokának és annak megbízójának képmásait, továbbá a városi vezetők megválasztását bemutató jelenetet és a nép választott vezetője, a „Capitano del Popolo” eskütételének az ábrázolását (a pisai Archivio di Stato Com. A. N. 4., Com. A. N. 5. és Com. A. N. 6. jelzetű kódexekben). E miniatúrák így bemutatják s megőrizték számunkra azoknak a törvényeit, szokásait és képmásait, akik ott éltek valaha, a Trecento idején Pisában, ott jártak a domban és a keresztelő kápolnában: s hallgatták a Niccolo PISANO és Giovanni PISANO pompázatos

szószékeiről elhangzó egyházi szónoklatokat.

Gigetta DALLI REGOLI e jelentékeny munkája nemcsak a XIV. századi Pisa gazdag s egyéni sajátosságokkal rendelkező miniatúrafestészetét ismerteti és méltatja, hanem értékes s új dokumentumokkal gazdagítja az olasz Trecento társadalmának az ismeretét is.

BERKOVITS ILONA

Burckhardt, Titus: Von wunderbaren Büchern. Erlebnisse und Betrachtungen bei der Herausgabe frühmittelalterlicher Handschriften. Olten, 1963, Urs Graf-Verlag. 69 l., 16 színes melléklet.

A szerző, aki több mint egy évtizede vesz részt egy svájci kiadó részéről a legszebb kora-középkori (V—XI. századi) illuminált kódexek teljes facsimiléinek kiadását előkészítő munkálatokban, ebben a vonzó külsejű, bár alig öt ív terjedelmű könyvben elmondja, milyen élményei voltak részben magukkal a kódexekkel, részben az ezek reprodukálásával folyó munkálatokkal kapcsolatban. Célja csupán ez volt, és nem az, hogy tudományos rendszerezést vagy bármilyen szakszemponutú áttekintést adjon az anyagról.

Az a néhány igen jól sikerült színes illusztráció, amely a könyv szövegét kíséri, mindennél inkább megérteti az olvasóval, hogy az elmélyedés ezekben a nem mindennapi érdekességű és értékű kultúrtörténeti emlékekben (mert nem lehet csak „kódexek”-nek nevezni őket) a gondolatok olyan sorát váltotta ki belőle, amelyet másokkal is közölni kívánt.

Egyedülálló, magasszintű, de számunkra szinte az érthetlenségig elhomályosult kultúrát tükröznek az írországi *Book of Kells* (i. u. VIII. sz.) arabeszkekkel, szövevényes szalagfonatokkal ékes díszítményei, amelyek között itt-ott szinte meglepetésszerűen fedezhetjük fel egy-egy emberi arc vagy alak csak szimbolikusan értelmezhető ábrázolását. Az inzuláris könyvművészet mestereinek szép, jól olvasható betűformáit is megcsodálhatjuk egy-egy reprodukción s ismét máshol e számunkra időben oly távoli világnak szín- és formagazdagságát.

Kétségtelen, hogy a talán technikai kivitelben primitívebb, kompozícióban nagyvonalúbb, de a főhangsúlyt az emberi alakok ábrázolására helyező, az *Iliász*ból vagy bibliai történetekből vett illusztrációk könnyebben érthetők számunkra, mint az előbb említettek.

Az utóbbi években egyre szaporodik a modern technikával, színvonalas appará-

tussal megjelenő facsimile-kiadások száma. Ennek több oka van, nem utolsósorban az emberiségnek saját története, régi kultúrája iránt megnövekedett érdeklődése. Haszna többek között az, hogy sok olyan értékes dokumentum válik közkinccsé, amely eddig csupán kevesek számára volt hozzáférhető.

Szerzőnk műve végén időrendben, lelőhely megnevezésével felsorolja azt a 24 kódexet, amelyek szerinte a korai középkor kereszténységet fölvetett területein keletkezettek közül művészi szempontból a legjelentősebbek. Azonban, ha csak futó pillantást vetünk is az idevágó tudományos irodalomban ismertetett kódex-nyagra, az a benyomásunk, hogy ennél jóval több kell, hogy legyen. Példának csupán egy másik, hasonló jellegű kiadványsorozatot, a gráci Akademescher Verlag *Codices selecti* sorozatát említjük meg, amelynek mind eddig kiadott, mind ezután megjelenő hasonmás-kötetei alátámasztják előbbi állításunkat.

Érdeemes lenne módot találni arra, hogy valamelyik nagy könyvtárunk vagy esetleg több intézményünk szakmai megosztásban megszerezze mindezeket az értékes, tanulmányos és egyben élvezetet nyújtó kiadványokat. Leghelyesebb volna talán, ha az Országos Széchényi Könyvtár gyűjtené őket a teljesség igényével.

Cs. Cs.

Handbuch der technischen Dokumentation und Bibliographie. Pullach bei München, 1962—1964, Verlag Dokumentation der Technik. 1—6 köt.

A Dokumentation der Technik elnevezésű dokumentációs magánvállalat 1950 óta gyűjti az alaptudományok és a technika szakirodalmának különféle elsődleges és másodlagos termékeit, és azokból egyrészt egy ez idő szerint kétfélemilliónyi adatot tartalmazó információs kartertétot épített ki, amelyből megkeresésre a költségek megtérítése ellenében irodalomkutatásokat is vállal, másrészt pedig a begyűjtött adatokból a *Handbuch der Technischen Dokumentation und Bibliographie* című nagyszabású, kiegészítő kötetekkel évről-évre megújított, indexjellegű dokumentációs szolgáltatást szerkeszti.

A *Handbuch* tudomásunk szerint 1956-ban került első ízben kiadásra, a mainál formailag és tartalmilag lényegesen kezdetlegesebb kivitelben. Az új kiadás a kezdeti hibák és fogyatékoságok jórészt felszámolta, és ennek következtében az egyenként 4—500 sokszorosított lapot tar-

talmazó kötetek ma már messzemenően megbízhatóbb adatszolgáltatásra alkalmasak, mint az első kiadás kötetei. A 6 kötet a kiegészítő köteteket is figyelembe véve, valójában 10 kötetet képvisel, és így ebben a kiadványban az olvasó mintegy 5000 lapnyi információs jellegű adatot talál, ami a kompressz gépelt szedéstükör következtében mintegy 300 szerzői ív terjedelmének felel meg. A hatalmas anyag tematika szerint kötetekre tagolva, a következő tartalmi alakulást mutatja.

Az első kötet lényege a dokumentációs szervezetek bemutatása a világon 35 ország adatszolgáltatása alapján, továbbá mintegy 13 000 műszaki és természettudományi folyóirat betűrendes jegyzékének közreadása, valamint a könyvtár és dokumentáció tárgykörében működő nyugat-német és főbb külföldi kiadók, végül a technika és gazdaság szakirodalmával foglalkozó nyugat-német és főbb külföldi könyvkereskedések jegyzékének az összeállítása. A kötetben és egyúttal a teljes kiadványban a legértékesebb és leghasználhatóbb rész a dokumentációs szervezetre vonatkozó összeállítás, amely mintegy 200 lapon aránylag friss adatokat és leírásokat közöl az említett 35 ország dokumentációs szervezeteiről. Az ismertetések értékét emeli, hogy azokat nem a kiadói munkaközösség állítja össze, hanem a különféle országok vezető dokumentációs szerveitől bekért jelentések alapján, ill. közreadásával ismerteti. Néhány esetben ilyenek hiányában a szakirodalomban rendszerint szakember tollából megjelent közlemény szolgál az ismertetés alapjául. Hátránya azonban ennek az aránylag hiteles adatszolgáltatásnak az a körülmény, hogy sok esetben fogyatékos vagy igen rövid az egyes országok szervezeteinek az adatszolgáltatása, más esetben csak egy vonatkozásra terjed ki, és általában s embeütlő ilyen módon az egyes ismertetések terjedelmi és a mélységi feldolgozás szerinti egyenetlensége. Örömmel kell megállapítani, hogy a szocialista országok túlnyomórésze, így különösen a Szovjetunió, Magyarország, Lengyelország, Románia a központi műszaki dokumentációs intézetek által beküldött és így megfelelő tájékoztatási értékű és hitelességű ismertetésekkel szerepel.

A kiadvány 2. kötete a könyv és a könyvtárügy történetére, a szerzőkre és lektorokra, a fordításügyre, a szerzői jogra, a kiadókra, könyvkereskedésekre, könyvkiállításokra, a dokumentációra és információra, a könyvtárügyre állít össze különféle országok szakirodalmi alapján katalóguscédula méretű kivitelben bibliográfiai jegyzékeket, amelyeket gondos hely-

rajzi, szerzői, cég- és tárgyszó-mutatók tesznek sokoldalúan használhatóvá.

A 3. kötet az alaptudományok és a technika területén a világon megjelent egyszeri és időszaki bibliográfiákat kíséri meg összegyűjteni, és 10 fő szakcsoport szerint közreadni. A szakcsoportok, amelyeknek beosztását a 4–6. kötetek is követik, meglehetősen tágkörűek, és minden esetben nem is szükségképpen azonos kategóriájú szakterületekre terjeszkednek ki. Így pl. a mérés-technika együtt szerepel a technológiával és az alakításra kerülő anyagokkal, a gépészet a szabályozás-technikával, az energia az elektrotechnikával, ami kétségtelenül nehezebbé teszi a vonatkozó szakterületek áttekintését. Magyar vonatkozásban megemlíthető, hogy bibliográfiák helyett olykor más jellegű anyag is bedolgozásra került.

A kiadvány 4. kötete szakszótárak, szakenciklopédiák bibliográfiai adatait adja közre, továbbá a fordítási technikára, a fordítógépekre és a szótárak előállítási technikájára vonatkozóan megjelent szakirodalmat. A magyar anyag szempontjából örömmel állapítható meg, hogy szótár-kiadásunk jelentékeny fejlődése a Terra kiadásában megjelent szótárakban majdnem hiánytalanul nyomon követhető.

A három kötetből álló 5. kötet szakmai címjegyzékeket, Who's Who jellegű kiadványokat, árulástakat tartalmaz. A hatalmas anyagban Magyarország sajnos csak egy 29 lapos hílversumi sokszorosított jegyzék közvetítésével szerepel.

A 6. kötet egy alapkötetben 121 országból származó mintegy 13 000 szakfolyóirat, egy kiegészítő kötetben pedig kb. 4000 szakfolyóirat bibliográfiai adatait közli a fentebb már említett 10 fő szakterület szerinti csoportosításban.

Mint az eddigiekből is nyilvánvaló lehet, a nagyszabású műszaki, gazdasági és alaptudományi jellegű bibliográfiai sorozat bőséges első és másodlagos szakirodalmi adatokat bocsát olvasói rendelkezésére, és azokat egy-két éven belül kiadott kiegészítő kötetekkel mindenkor új adatokkal egészíti ki.

A Karl-Otto SAUR, Bärbel SAUR, Grete GRINGMUTH irányításával működő szerkesztőbizottság a hatalmas anyagban folyamatosan javuló metodikával iparkodik megfelelő áttekintést biztosítani, és a közreadott adatokban sokoldalú indexek kidolgozásával a kutató részére eligazítást nyújtani. A dolog természetéből adódik, hogy egy ilyen nagyarányú vállalkozás soha sem lesz képes a számbajövő adatok teljességét szolgáltatni, és téves besorolások, különösen a nem nemzetközi nyelven publikált adatokból szinte elháríthatatlanul előfordulhatnak. Az új sorozat azonban — amint erre a bevezetőben már utaltunk — lényeges fejlődést mutat a 7–8 évvel ezelőtti kötetekhez képest. Ezért minden remény meglehet arra, hogy a kiadvány további kötetei a mennyiségi és minőségi fejlődésnek ezen az útján haladva, hasznos és egyre megbízhatóbb tükröi lehetnek a műszaki irodalmi dokumentáció és bibliográfia korunkra jellemző nagyarányú előhaladásának.

POLZOVICS IVÁN

Bourne, Charles P.: Methods of information handling. New York—London—Sidney, 1963, Wiley. XIV, 241 l.

A szerző — a Stanford Research Institute kutatója, az elektronikus számítógépek és a gépi adatfeldolgozás szakembere, az American Documentation Institute végrehajtóbizottsági tagja, az *American Documentation* rovatvezetője, a californiai könyvtárosfőiskola előadója — művét olyan kézikönyvnek szánta, amelyből a tájékoztatási rendszerek tervezésével foglalkozók megismerkedhetnek az adattároló és visszakereső rendszerek eszközeivel, gépeivel és módszertanával.

A problémát a lehető legszélesebb aspektusból közelíti meg, túllép a hagyományos könyvtár, sőt a dokumentációs központ keretein is. Rávilágít arra, hogy az adatok tárolása, rendezése és visszakeresése lényegében azonos problémát jelent a közigazgatásban, az iparban, az általános adminisztrációban, s az alkalmazott módszereknek a hagyományos könyvtár csak egy tipikus példája. A különböző területeken jelentkező, de alapvetően azonos természetű probléma felvetése után áttekinti az információ rendezésének eszközeit: a szövegből merített vezérszavakat, az uniformizált tárgyszót és az osztályozást, kitérve a bemutatás technikai-fizikai módszerére is. A következő fejezet a kódolással foglalkozik, röviden ismerteti az idevágó hangszisztemi vizsgálatokat, a különféle csontkító-rövidítő eljárásokat, az előre kidolgozott kódokat, az egyszerű és a szuperponált számkódokat. A negyedik fejezet az információ gépi kezelésre alkalmas rögzítési módszereit tárgyalja: a lyukkártyát, lyukszalagot és mágneses szalagot, egyelőre elvi általánosságban.

Gyakorlatibb, az egyes eljárások technikai-módszertani alapjait is ismertető rész kezdődik az ötödik fejezettel, amely a kézi válogatású lyukkártya-rendszereket mutatja be, ismerteti a peremlyukasztásos kártyák kódolását, a lyukasztó és válogató berendezéseket, a fontosabb gyakorlati

alkalmazási lehetőségeket. Itt tárgyalja a kézi válogatású belső lyukasztású rendszereket (Peek-a-Boo, Termatrex, Omnidex stb.) is.

A hatodik fejezet a lyukkártya-gépsorok, a hetedik a számítógépes rendszerek elveinek és gyakorlati felhasználási lehetőségeinek az ismertetése. A nyolcadik most már részletesen és elemzően tárgyalja a papír- és mágneses szalagokkal kapcsolatos berendezéseket, míg a zárófejezet a mikro-rögzítés anyagait, formáit, berendezéseit és gyakorlati alkalmazásait vázolja.

A könyvet gazdag kép- és táblázatanyag egészíti ki. A gyakorlati részekben mindenütt tájékoztató ár- és költség-táblázatokat találunk. A jegyzetek és a fejezetek végén található kiegészítő irodalom együttvéve gazdag bibliográfiát adnak, amelyet — ökonomikus módon — név- és testületi mutató foglal össze.

Mint az amerikai recenzensek megjegyezték, a könyvet leginkább a szerző 1958-ban megjelent hasonló tárgyú bibliográfiájának kiegészített, illusztrált szemlésszerű kidolgozásának tekinthetjük. Az átfogott terület olyan nagy, hogy az összefoglalás csak a legáltalánosabb elvialapokra terjedhet ki, a részletekben a hivatkozott irodalom igazít el. Legfőbb értéke éppen ez a széles áttekintés, ami a tárgyban teljesen járatlan olvasónak is lehetővé teszi az eligazodást.

SZILÁGYI TIBOR

mindezzel a kutatók, ill. az üzemi szakemberek mentesítése az irodalomkutatástól és értékeléstől. Mindezen túl bebizonyítja, hogy a dokumentáció és információ az üzemi racionalizálás fontos eszköze.

Az üzemben vagy kutatóintézetben létesítendő vagy nem megfelelően működő dokumentációs részleg átszervezésére ELSNER könyve jó segítséget nyújt. Az aránylag szűkre szabott terjedelem ellenére is kellően részletezve ismerteti az üzemi (intézeti) dokumentáció jóformán valamennyi lényeges kérdését, nevezetesen: feladatait, szervezését, személyi feltételeit, elhelyezését, költségvetését, a dokumentumok feldolgozását, osztályozását (ennek kapcsán a különféle egyszerű lyukkártya-rendszereket), sokszorosítását (és a sokszorosító, valamint a másoló berendezéseket), végül a dokumentumok üzemen belüli terjesztését s hasznosítását és a tájékoztatómunka hatékonyságának növelési módjait. A könyvet 61 tételből álló szakbibliográfia egészíti ki.

A szerző tehát röviden a dokumentáció és információ valamennyi lényeges kérdésével foglalkozik. Újat persze nem mond, de elmondja mindazt, amit egy gyár tulajdonosának, intézet vezetőjének vagy dokumentátorának a dokumentációról tudnia kell. A könyv számos megállapítása a mi viszonyainkra is érvényes, és megfontolandó, hogy nem lenne-e célszerű hasonló terjedelmű és színvonalú könyvet a dokumentációról magyar nyelven kiadni.

NÉMETH BÉLA

Elsner, Hermann A.: Nutzung der Fachliteratur. Eine Einführung in Dokumentation und fachliches Informationswesen. Berlin-West, 1964, Schiele u. Schön. 80 l. (Technische Handbücherei 10/1.)

Helyes döntéshez megfelelő tájékozottság szükséges — evvel a megállapítással kezdi a szerző könyvét, amely kettős célt szolgál: egyrészt felhívja az üzemek és intézetek vezetőinek a figyelmét a szakirodalom és ennek kapcsán a dokumentáció és információ jelentőségére és hasznára, másrészt útmutatást ad egy üzem vagy intézet tájékoztató részlegének a megszervezésére és működtetésére. Helyesen világít rá arra, hogy egy intézmény tájékoztató csoportjának a feladata az üzem munkájához szükséges különféle szakirodalom (könyv, folyóirat, szabadalmak, szabványok, prospektusok, katalógusok, kutatási jelentések stb., valamint a dokumentációs központok szolgáltatásainak) összegyűjtése, az adott időszakban végzett munka szempontjából való kiválogatása, az érdekelt dolgozóhoz való eljuttatása, esetleg lefordítása és rendezett megőrzése,

Déri Miklósné: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kémiai tanszékein dolgozó kutatók olvasási és tájékoztatói szokásai és a szakirodalmi tájékoztatás iránti igényei. Bp. 1964. 101 l. (A Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványai 23.)

DÉRI Miklósné könyve értékes adatokkal járul hozzá a tudományos tájékoztatás egyik legégetőbb kérdésének, a szakirodalom iránti igények problémakörének tisztázásához. A szerző a Tudományegyetem kémiai tanszékein dolgozó 25 munkatárs olvasási szokásait, tájékoztatójának forrásait, az olvasott szakirodalom összetételét, az igények kielégítettségének fokát stb. elemzi.

Műve elején összefoglalja a vonatkozó külföldi szakirodalmat, részletesen áttekinti a vizsgálati módszereket, majd ismerteti a hazai és külföldi felmérések eredményeit is. Adatainak értékelésében a szükséges óvatossággal jár el, tudva, hogy a vizsgálati alanyok igen kis száma és működésük speciális területe nem teszi

lehetővé megállapításainak nagyobbfokú általánosítását. A vizsgálat kiszélesítése föltétlenül szükséges. A más területeken dolgozó vegyészek bevonása a további vizsgálatokba a jelenlegi képet közelítheti az egész szakterület tényleges helyzetéhez. Megfelelő nagyságrendű mintavétel az elemzés elmélyítésének is feltétele. Mindez felbecsülhetetlen adatokkal járulhat hozzá a szakirodalmi tájékoztatás korszerű és hatékony hazai rendszerének kiépítéséhez. DÉRINÉ könyve jelenlegi formájában is igen jelentős, szerzője számára pedig biztos kiindulópont a további kutatásokhoz.

HORVÁTH TIBOR

The bookman's glossary. Fourth edition, revised and enlarged by Mary C. TURNER. New York, 1961, R. R. Bowker Company. VIII, 212 l.

A *The bookman's Glossary* 1924-ben jelent meg először a *Publishers' Weekly* c. folyóirat hasábjain. Célja elsősorban az volt, hogy bevezesse az érdeklődőket a könyvtermés és terjesztés terminológiájába, ismertesse a könyvkereskedésekben, kiadói hivatalokban, könyvtárakban, könyvgyűjtők körében használt mindennapi szak kifejezéseket. A későbbiek során az összegyűjtött anyagot betűrendbe szedve, könyv formájában adták ki. Első két kiadása 1925- és 1931-ben jelent meg. 20 évvel később érte meg harmadik kiadását a Bowker Company munkatársainak a szerkesztésében. A jelenlegi, negyedik kiadás az elmúlt egy évtized új kifejezés-„termésével” gazdagítja a harmadikat, és a már kevésbé használtakat modern kifejezésekkel váltja fel.

A *Glossary* nagyon ésszerűen csak olyan kifejezéseket foglal magába és magyaráz,

amelyekre a mindennapi munka során akár nyomdásznak, könyvtárosnak, akár kiadónak vagy könyvkereskedőnek szüksége lehet. Kizárólag egy szakterületen használt terminus technikus-ok nem szerepelnek az összeállításban. Több kiemelkedő jelentőségű nyomdász, kiadó, könyvkereskedő és könyvtáros működéséről ad rövid értékelő ismertetést a XV. századtól napjainkig. Nagyon érdekes és hasznos a rövidítések magyarázata, a könyvnyomtatásban használt papírfajták rövid ismertetése, a különféle könyvméretek és a történelem során használt naptártípusok leírása. A berni, a Buenos Aires-i, a firenzei egyezményről és az Unesco támogatásával 1952-ben létrejött „Universal Copyright Convention”-ről is ad pársoros összefoglalót a célkitűzések, a módosító egyezmények és a tagországok számának megjelölésével.

Rendkívül hasznos a *Glossary* könyvkereskedelmi terminológiai része, amelyben a leggyakrabban használt angol kifejezések dán, francia, német, olasz, orosz és spanyol megfelelőikkel szerepelnek. Az előző kiadással szemben csökkentették a szótár-részben szereplő idegen nyelvek számát a betűrendes összeállításba felvett kifejezések számának a javára. Az orosz szavak angol transliterációs megfelelője mellett szerepel cirill betűs formájuk is.

A függelékben két lapot szenteltek a leggyakrabban előforduló korrektúra-jeleknek.

A *Glossary* kifejezéseiben és meghatározásaiban elsősorban amerikai, szélesebb körű használata érdekében jó lenne, ha több brit angol szinonimát adna meg.

A kötet könnyen kezelhető és a mindennapi munkában nagyon jól használható.

SZENTMIHÁLY ANDREA

BIBLIOGRÁFIÁK

Budapest történetének bibliográfiája. (A Szabó Ervin Könyvtár nagy könyvtárszeti vállalkozása.)

Budapest 1964 végén két nagy alkotással lett gazdagabb: az újjáépített Erzsébet-híddal és a készülő nagy hét-kötetes *Budapest bibliográfiája* — egyelőre második, harmadik és negyedik — nagyvenőzezer címet tartalmazó hatalmas kötetivel.¹ Ha európajáró turisták mostának

fogva be fogják iktatni útjuk állomásai közé a tündéri Híd megtekintését, a világ hozzánk látogató történészei és bibliográfusai is úgy fogják emlegetni a *Budapest-bibliográfiát*, mint a méreteiben nyugtalanítóan nagy (majdani teljességében hét-kötetes) egyedülálló várostörténeti könyvet. Bármennyire különböző műfajú alkotás egymás mellé állítása is az, amire merészkedtünk, egy fontos vonásának

¹ *Budapest történetének bibliográfiája.* 2. köt. 1686–1950. Városleírás, városépítés. — Budapest egészségügye. — Budapest fürdőváros. 3. köt. 1686–1950.

Gazdaság. 4. köt. 1686–1950. Társadalom Szerk. ZOLTÁN József, BERZA László. Bp. 1963–1965, Fővár. si Szabó Ervin Könyvtár. 616, 640, 698 l.

hasonlósága kétségtelen. A hidat tervezők az új híd szerkezetének megválasztásakor irányadónak tartották, hogy a régi híd alapépítményeit, a pilléreket, a hídfőket meghagyják. Így jártak el a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfusai is. Sok évtizedes gyűjteményalapokra építettek — régebbiekre is, mint a SZABÓ Ervin által a századforduló után megszerzett *Budapesti Gyűjteményre*. Budapestnek voltak régi szerelmesei, akik a főváros tanácsára hagyták gyűjteményeiket. Ha majd kezünkben lesz a nagy mű első — a legrégebb időkig visszatekintő — kötete, nyilván olvasható lesz benne a gyűjtemény története, az állományé, s ez nem lesz kevésbé izgalmas, mint a megjelent kötetek fejezetekbe gyűrt várostörténete. *Budapest bibliográfiájának* pillérei az eddig megszokott említések szerint: a BALLAGI-gyűjtemény (ritkaságok és röpiratok), a könyvtár aprónyomtatvány-gyűjtésével együtt ez 100 000 tétel, ezt egészíti ki nagykönyvtáraink, elsősorban az OSzK címanyagából merített gyűjtés; kb. 1100 folyóirat és napilapból kiszűrt cikk; egy alig felbecsülhető újságzselvény-gyűjtemény olyan folyóiratok, hírlapok kivágataiból, amelyeket különben a bibliográfia nem dolgozott fel, s végül — de nem utolsó sorban — a könyvtár saját könyvei és folyóiratainak cikkei. A többi pillér anyagát adják a könyvtár korábban kiadott budapesti vonatkozású bibliográfiái (a szabóervini korszaké a budapesti gyűjtemény egyes részeiről, majd Aquincum; a fürdőügy; az 1686-i visszavívás; Budapest 1848/49-ben; Budapest a Tanácsköztársaság idején; Budapest munkásmozgalmának, Budapest szocialista fejlődésének könyvészetei), kiegészítve azzal az irodalommal, amelyet a gyűjtés 1950-ben megállapított időhatára megkövetelt.

Bibliográfusok tudják, hogy a munka neheze a gyűjtött anyag elrendezésekor kezdődik, a bibliográfia sikere az elrendezés célszerűségén alapszik. ZOLTÁN József, aki kezdettől fogva a megjelent első kötet befejező nyomdai munkálatáig irányította a munkaközösség munkáját fájdalmas, korai haláláig, a *Szabó Ervin Könyvtár Évkönyvének* több előző kötetében fejtette ki elképzeléseit a mű szerkezetéről. Tanulságos volna végigkövetni megmondásait. „Zoltán József — írja az *Előszó* — a munka megkezdésekor még elsősorban időrendi elhatárolást tartott szükségesnek s az egész anyagot a fő periodizációs szakaszok szerint kívánta csoportosítani (egy kötetben az őskori, ókori és középkori anyagot 1686-ig, Budapest visszafoglalásáig; egy kötetben az 1686-tól 1873-ig Buda, Pest és Óbuda egyesítéséig tartó korszakot;

végül egy kötetben Budapest történetének anyagát az egyesüléstől Nagy-Budapest kialakításáig, azaz 1950-ig). Ezt a periodizációt egészítette volna ki két további kötet, az egyik az egyes korszakokra vonatkozó összefoglaló munkákat tartalmazta volna, a második a budapesti vonatkozású életrajzi anyagot. Az utóbbit külön bibliográfiában kívánjuk közreadni. Ugyancsak az eredeti elképzelés szerint az annotációkban fel kellett volna tüntetnünk az illusztrációkat is, s így a bibliográfia egyúttal egy budapesti ikonográfia szerepét is betölthette volna.”² El kellett térniük az eredeti tervekétől.

A periodizációhoz való merev ragaszkodás (hiszen lényegében három választóvonalról: 1686, 1873, 1950 lehetett csak szó) az elrendezéskor zavarba hozta volna a szerkesztőket. Könyvmonstrumok keletkeztek volna, amelyek a kényelmes tanulmányozást lehetetlenné tették volna, márpedig ez a bibliográfia egy élő város továbbépítői számára készült munka akart lenni. Az egész mű anyagának az eredetileg számbavett periódusokra osztása — a szerkesztők felfogása szerint — azért sem lett volna megfelelő, mert 1873-nak mint választóvonalnak alkalmazása esetén számos munkát több helyen is fel kellett volna sorolniuk. Az anyag jellegénél fogva csak 1686 kínálkozott választóvonalnak, az 1686 és 1950 közti fejlődést pedig az egyes szakterületeken történt változások, eredmények mutassák be. Így került sor a két nagy korszak anyagán belül a *tárgyak* szerinti tagolásra.

És így alakult ki a 7 kötetes mű szerkezete. Miután csak 1686-ot tekintették választóvonalnak, az ennél korábbi korszak, meg a Budapest egész történetét felölelő munkák egybefoglalója lesz az 1. kötet. Az 1686—1950 közötti korszak anyagát tehát a további 5 kötet a következő szakrendi felosztásban tartalmazza: II. *Városleírás, városépítés — Budapest egészségügye — Budapest fürdőváros*; III. *Gazdaság*; IV. *Társadalom*; V. *Politika és közigazgatás*; VI. *Kultúra*. A befejező VII. kötet tartalmazza a nagy mű mutatóit. Ezek a kötetek a mű egész szakrendszerének a fő fejezetei. Részletesebb tagolásuk az anyag természetéhez igazodik, és ezt meglátjuk a részletes tartalomjegyzékből. Az alfejezeteken belüli címganyag hol betűrendes, hol időrendi elrendezésben jelentkezik. A csoport elejére kerülnek az áttekintést, összefoglalást nyújtó munkák, (a bibliográfiák betűrendben, a szabályrendeletek időrendben), ezt

² A megjelent 2. kötethez mellékelte *Előszó, Folyóiratrövidítések jegyzéke. Rövidítések* c. különfüzetből V—VI. l.

követi az évszámhoz kapcsolódó anyag időrendben. Egy példa: *A város fejlődését visszavetítő tényezők. Elemi csapások* alfejezet elején az árvizekkel foglalkozó összefoglaló jellegű általános irodalom betűrendi csoportja után következnek a kisebb korszakokon belül bekövetkezett árvizekről szóló írások csoportjai időrendben. Az anyag bősége esetén (pl. az 1838-i árvíz) az egykorú és a nem egykorú feljegyzések a csoportban elkülönülnek. A csoportosítás ilyen finomításával több helyütt élnek a szerkesztők. ZOLTÁN József a részletes tematikát még 1961-ben publikálta.³

A bibliográfia szakrendszere az, amiről még szólnunk kell. Az öt főcsoport, amelyet a kötetek címe kifejez (a gyűjtött címanyag nagyobb része itt van), csakugyan alkalmas arra, hogy egy élő szervezet — és a város ilyen — lényeges változását, fejlődését megmutassa. Helyesen hangsúlyozzák a szerkesztők, hogy „a történelmi valóságnak, a társadalmi törvényszerűségeknek megfelelő szakrendszert készítették el, s ezért is kapott nagyobb hangsúlyt a gazdasági és társadalmi fejlődés irodalma”⁴ Összekapcsolni a szakrendet a kronológiával, ez azt is jelenti, hogy az autopsziát teljes szigorral érvényesítik a munka egész folyamán. Ha nem úgy járnak el, a bibliográfia kitűnő forrása lett volna a történelmi kuriózumok utáni vadászatnak, és nem alkalmas munkaeszköze a városfejlődés kutatójának.

Mit találhat és mit ne keressen a *Budapest bibliográfiájában* a kutató? A szerkesztők munkájukra vonatkoztatva szűkebben értelmezve a helyismereti bibliográfiát: *helytörténeti*-nek tartják. „Helyi bibliográfia abban az értelemben, hogy — bizonyos határokon belül — mindazt tartalmazza, ami az 1950-ben létrehozott Nagy-Budapestre vonatkozik. És történeti abban az értelemben, hogy mindazt tartalmazza, ami ennek a helynek történetére, 1950 előtti múltjára vonatkozik. Ami ezen a kettős meghatározáson időben, térben és fogalmakban túlmutat, azt ne keresse az olvasó.” Ne keressünk e finom kettős meghatározás mögött rejtett célokat: a bibliográfia szerkesztőjének is szüksége van mozgási szabadságra, különösen ha olyan nagy feladattal birkózik, mint a jelen esetben. A határ póznáit ki kellett tűzni — be nem vallott anyaggal szemben is. Nem vették fel a szerkesztők Budapest természeti vagy gazdaságföldrajzát, Budapest 1950 óta végbement fejlődésének történetét, és nem adják nevezetes buda-

pesti személyek életrajzát. Ezt külön életrajzi bibliográfiában fogják kiadni.

És soroljuk fel, amit a kutató nem mindig, sőt így együtt ritkán kap ajándékba a szerkesztőktől? Feltárási munkát többféle formában. Nagyobb monográfiáknál vagy gyűjteményes köteteknél nem érték be egyszerű címléírással. Ilyenkor *analitikus leírás* készült a budapesti vonatkozású fejezetekről. *Annotációkat* — sűrítve jól tájékoztatókat — *minden jelentősebb olyan munkáról, amelynek címe túl keveset mond ahhoz, hogy az olvasó figyelmét kellőképpen magára vonja.* A könyv raktári helyszámát a Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtárában; ahol helyszám nincs, a könyv az OSzK-ban megtalálható, 1100 folyóirat és napilap válogatott cikkét, számtalan mű, — könyv, broszúra vagy cikk — kiderített szerzőjének vagy szerkesztőjének a nevét, ha az név nélkül vagy álnéven jelent meg. Az autopszia elvét oly szigorúan kezelték, hogy helyenként csak fordításban megjelent munkákat közöltek, mert az eredetit nem sikerült megszerezniük.

Ezt a vá-ost többen szeretjük és szeretik, mint gondolnók. És jól esik, hogy a főváros közönségének a könyvtára, a Szabó Ervin Könyvtár nagy bibliográfiájával erről tesz vallomást. Vigasztaló és fölemelő ajándék ez a húsz év előtti megpróbáltatásokra emlékező főváros népének.

A három pompás borítéklatot SÁRDY Károly tervezte. A nyomdai kiállítás a Franklin Nyomdatát dicséri.

KÓHALMI BÉLA

Kozocsa Sándor: A magyar irodalom bibliográfiája 1958. Bp. 1965, Gondolat. 581 l.

Kozocsa Sándor és fiai összeállították 1958. évi irodalmi bibliográfiánkat, amelyet most elég elkésve jelentetett meg a kiadó. Üdvös volna, ha ez a nélkülözhetetlen adatgyűjtemény gyorsabb tempóban jelenne meg, hogy utóljérje félévtizednyi lemaradását.

Mint már az előbbi Kozocsa-kötetéről megállapítottam, ez a magyar irodalmi bibliográfia csonka, mert jóformán csak a mai Magyarország eredeti magyar könyvkiadását s e könyvek sajtóját ismerteti — ezt az észleletet itt is, ezúttal is meg kell ismételnem. Ez nem a magyar irodalom bibliográfiája, hanem csak a magyarországi magyar irodalom 1958-i könyvésze. Nyilvánvaló, hogy könyvtárainkban nem lehet hálóra keríteni immár húsz éve a világ magyar irodalmi könyvtermését és annak

³ Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. IX. (XXI.) 1961. Bp. 1962. 185—206. l.

⁴ Az id. *Előszó* VI. l.

kritikai visszhangját. Pedig mi sem volna egyszerűbb s mi sem kötelességszerűbb, mint a teljes magyar könyvtermés összegyűjtése és bibliográfiai feldolgoása. Miért ne gyűjthetné össze például Nemzeti Könyvtárunk egy-egy esztendő teljes magyar könyvtermését? Nem ilyesmi tartozik egy nemzeti könyvtár feladatai közé? Húsz éve tudjuk, hogy az Országos Széchényi Könyvtár a két világháború között megfeledezett arról, hogy rendszeresen összegyűjtse az egész magyar könyv- és folyóiratkiadás termékeit. Ma a szomszéd országokban megjelent magyar könyvek és újságok 1918—1945 közti példányai csak eszónán találhatók meg könyvtárainkban. Ezt a károsodást ma már alig lehet pótolni. Az ilyen bibliográfia, mint a KOZOCSA Sándoré, kultúránk alapvető adatgyűjtésébe világít bele, s a vaskos, szép kötet mögött szomorú úrt mutat be. S az úr annál inkább érezhető, mert bemutat a kötet néhány 1958-i erdélyi és szlovákiai magyar kiadványt is, mintegy éreztetve a kutató olvasóval, hogy ugyanígy tudná prezentálni az egész erdélyi, az egész szlovákiai, az egész jugoszláviai, az egész európai és amerikai s ázsiai magyar könyvtermést.

Mindenesetre meg kell mondani, hogy a KOZOCSA-bibliográfia évről évre gazdagodnak, és differenciálódó irányt mutatnak. Egész sor új kategóriát találunk itt az általános rész beosztásában, ezek az előbbi évekről szóló kötetekből hiányoznak, vagy ott csupán részben találhatók meg. Akad azonban az újításokkal kapcsolatban némi kétkedésünk is, így például nem meggyőző, hogy a magyar irodalom bibliográfiájába föltétlenül beletartoznak a nyelvészet általános kérdései, vagy a nyelvtörténet és a szótáriródalom, vagy a „színházi élet”. Így bökkenünk rá irodalmunk bibliográfiájában a *Zsolnay Hédi előadójáról* szóló kis írásműre vagy egy fiatal filmszínésznő szolnoki szereplését beharangozó színes sorok adatára a *Szolnok Megyei Néplap*-ban. De ugyanígy nem tartozik ide KNEEZA István cikke MELICH Jánosról, egyik szlavistánké a másiktól. Tévedés volt KELLÉR Andor könyvéből kibontani a PALÁSTHY Marcellról rajzolt portrét, mert PALÁSTHY nem volt író, s ha annak minősíti a gyűjtő, akkor valamennyi újságírónkat és szerkesztőnket, a PALÁSTHY-nál nagyobbakat is be kell iktatni a bibliográfiába. A bibliográfusnak nagyon pontosan kell éreznie területe határait, a határsértés itt bonyodalmakat okoz, felfordulással fenyeget.

Nem értem, hogyan kerülhetett ezúttal nem-magyar író az érdemes gyűjteménybe? Kettő is van ilyen: COMENIUS és HVIEZ-

DOSLAV. COMENIUS ugyan — mint a legújabb kutatások mutatják — magyar származású volt, de változatlanul cseh írástudónak számít nálunk is. S ha már nevét, igen helyesen, az ismert latin formában közöljük, tehát COMENTUSnak, nem írhatjuk hozzá dupla keresztnévét sem más-ként, csak latinul, holott itt „Jan Ámos” néven szerepel. Tévedés volt HVIEZDOSLAVot, pláne magyarosan írva, HVIEZDOSZLÁVKént, besorozni a magyar írók társaságába. Amennyire örülünk neki, hogy ezúttal néhány szlovákiai magyar író is bekerült új könyveivel a gyűjtőkörbe, annyira zavarja örömlünk, hogy a stózi FÁBRY Zoltán, a kiváló irodalompublicista és kritikus tévedésből egy versmondásról szóló cikk szerzőjeként is szerepel, s ez az adat még tovább zavarodik, amikor az ismert budapesti filmrendezőt, FÁBRY Zoltánt, is FÁBRYként kapjuk vissza, akár a *Hidak és árkok* c. kötet íróját. Nem lehet szó nélkül hagyni, hogy az *Irodalmi élet* címen beiktatott alkategóriában külön adatesoportot alkot a *Vidéki irodalmi élet*. Ha kétféle irodalmi élet van Magyarországon, vidéki és fővárosi, s hasznosnak tűnik fel ezt a bibliográfiában is érzékelteni, akkor miért maradt el a „budapesti” vagy „fővárosi irodalmi élet” adatköre? Ugyanígy találkozunk e felfogás felemás érvényesítésével a színművészetben. Itt is a *Színházak* csoportban tüstént az első alcsoport neve: *Vidéki színházi élet*, logikus tehát, hogy van egy általános színházi élet, értsd fővárosi, s van vidéki! Nem kell ehhez művelődéspolitikai kommentár; mindnyájan csak egy magyar irodalmat ismerünk, ennek megfelelően nem lehet fővárosira és vidékire vágni ezt a fogalmat itt a bibliográfiában sem.

A KOZOCSA-bibliográfia e szeplőktől eltekintve jeles adatgyűjtést és jól osztályozott író-csoportosítást képvisel. A gyűjteményt böngészve nem tudjuk ellenőrizni, jelent-e meg ennél több műve a magyar íróknak, s írtak-e ennél többet ismertetés-ként és bírálatként ezekről a könyvekről? A tünődés az adatok felett azonban izgalmas és érdekfeszítő észleletekhez vezet. Ezekből a hiteles adatokból tudjuk meg, hogy 1958-ban irodalmi életünkben a legnagyobb publicitás változatlanul azoké az íróké volt, akik húsz esztendeje igazságosan és küldetésszerűen az első helyeken állnak az érdeklődő, olvasó és kommentárokat szerető országban. Vannak köztük eltérések, egyiknek jóval kevesebb könyve jelent meg, mint a másíknak, egyiknek nagyobb mennyiségű méltatást-kritikát juttatott irodalmi életünk, mint a másíknak, de ami elveszett a réven, bejött a vámon: a kevesebb kiadású több méltatás-

ban részesült, kiegyenlítődték. Legelőbb írónk változatlanul PETŐFI Sándor, róla 1958-ban hat monográfia és 126 cikk jelent meg, holott könyve csak kettő látott napvilágot. Alakja, sorsa, igéje ma is közvéleményformáló, fényvevő és fényadó. ARANY Jánosról is pontosan hat tanulmánykötetet adtak ki, köztük egy régít újból (RIEDL Frigyesét), de megjelent négy ARANY-kötet és 42 cikk. A közhiedelemmel ellentétben tartja pozícióját, élő-ható erejét ADY Endre is; ADY-ról is hat kisebb monográfia jelent meg, s 92 cikk, ha nem számítjuk közéjük azokat az ADY-arcképeket, amelyek JUHÁSZ Gyula, KOSZPOLÁNYI Dezső, BÓKA László gyűjteményes tanulmányköteteiben láttak napvilágot. ADY-kötet négy jelent meg, s érdekes felsorolni, hogy válogatott cikkeinek gyűjteményéről hét ismertetést írtak, novelláskötetéről négyet, az ADY-levelek kötetéről kettőt s ADY összes verseinek új kiadásáról egyet sem. JÓZSEF Attilánál 1958 az új érvényesülés indító állomása: megjelent válogatott verseinek kötete, összes műveinek kritikai kiadásában a III. kötet, írtak róla az évben egy könyvet s 80 kisebb cikket-ismertetést. Megjelent JUHÁSZ Gyula válogatott verseinek gyűjteménye s az *Örökség* című két kötetnyi válogatás prózájából, az utóbbi kiadványról tizennégy ismertetést írtak a kritikusok. Megjelent JUHÁSZ Gyuláról még két könyv s 74 cikk. A prózában MIKSZÁTH Kálmán vezetett: 19 MIKSZÁTH-kötet jelent meg, készítettek egy MIKSZÁTH-filmet, kiadták levelezését s monográfiát szegedi éveiről, a 19 könyvről tizenhárom ismertetést jelentettek meg, a *Szent Péter esernyője* című MIKSZÁTH-filmről 17 kritikát írtak, s mindezeket a cikkeket nem számítva még huszonkét írás jelent meg a „nagy palócról”. MIKSZÁTH mellett JÓKAI Mór és MÓRICZ Zsigmond egyformán 12-12 könyvvel képviselik népszerűségüket. De MÓRICZ publicitása összehasonlíthatatlanul nagyobb volt JÓKAIÉNÁL: készítettek ugyanis két MÓRICZ-filmet, megjelent egy MÓRICZ-ról szóló kritika-gyűjtemény — VARGHA Kálmán munkája —, s hatvanöt cikk az íróról és művészetéről, míg JÓKAI-ról összesen csak 15 cikket és ismertetést közöltek a lapok. Ezekből az adatokból persze nem világlik ki, mekkora példányszámban jelentették meg a könyveket. De jó jelnek kell venni, hogy könyvkiadás és írói érvényesítés terén a vidék tud versenyezni a fővárossal: ezt MÓRA Ferenc Szegeden jelentkező kultusza mutatja igen biztosan: monográfia jelent meg a szegedi íróról 1958-ban, továbbá számbajövő ismertetések, kritikák, még versek is, s kiadott műveinek példányszáma komoly

versenyszáma legnagyobb prózáíróinknak.

A kritika alakulása, a kritikai figyelem ébresztése vagy elmaradása ugyancsak érdekes adat-képekkel dokumentálódik ebben a bibliográfiában. Számos olyan élő írónk van, akinek 1958-ban egy, sőt két műve is megjelent, s a bírálat tudomást sem vett róla. PASSUTH László két regénye közül csak a *Négy szél Erdélyben* kapott ismertetést a sajtóban: egyetlen egyet. MÓRICZ Virág *Küszöbéről* is csak egy kritika jelent meg, *Pókháló* című regényéről pedig kettő. De RÁKOS Sándor verskötetéről, KOSÁRYNÉ RÉZ Lola regényéről, BALÁZS János SYLVESTER-monográfiájáról, SZÁSZ Imre könyvéről még egy sem.

SZALATNAI REZSŐ

Kulcsár Zsuzsanna: Eretnekmozgalmak a XI—XIV. században. Bp. 1964. 336 l. (A Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványai 22.)

A polgári történetírás kialakulását megelőző korszakban a katolikus és a protestáns hitvitázó irodalom is foglalkozott az eretnekmozgalmakkal, az előbbi azért, hogy „ellenséges” tételeiket cáfolja, az utóbbi, hogy szellemi elődöket keressen. A XIX. század második felétől kialakuló polgári történettudomány, különösen annak művelődéstörténeti és szemléttörténeti irányzata már jelentős mennyiségű anyagot tárt fel az eretnekségek történetére vonatkozólag. Az eretnekségeket már nemcsak mint vallásos, hanem mint politikai és kulturális mozgalmakat is szemléli. A szociológiai érdeklődésű polgári történetírás (főképpen MAX WEBER és TROELTSCH nyomán) és különösen a marxista történetírás az eretnekmozgalmak társadalmi vonatkozásait vizsgálta és vizsgálja ma is. A marxista történettudományt a középkori Európa vallási fejlődéséből az eretnekségek története érdekli a legjobban anti-feudális jellegük miatt, de a modern polgári történettudományban is igen nagy az eretnekségekkel foglalkozó irodalom.

A középkori eretnekségekkel foglalkozó már-már áttekinthetetlenül duzzadt irodalomban való tájékozódást könnyíti meg KULCSÁR Zsuzsanna igen hasznos és jól besztott bibliográfiája, amelyet BEZENYI Béláné rendezett sajtó alá.

A bibliográfia első, általános része az eretnekségekkel foglalkozó összefoglaló jellegű irodalmat ismerteti, külön csoportosítva ezen belül az eretnekség és a pápaság, az eretnekségek és a szerzetesrendek viszonyát, az eretnekségek filozófiai vonatkozásait, az eretnekek irodalmi tevékeny-

ségét, valamint az egyes országok eretnekmozgalmait összefoglalóan tárgyaló műveket. A bibliográfia további részei az egyes főbb eretnkségekkel foglalkozó munkákat sorolják fel. Külön fejezetet kapott pl. a bogomilizmus, a katár, a valdens, a joachimita, a flagelláns, a wiklifita mozgalom, ugyancsak külön fejezet sorolja fel a ferences rend és az eretnkség viszonyának és az inkvizíció történetének az irodalmát.

A bibliográfia csak a XI. századtól a XIV. század végéig terjedő korszak eretnekmozgalmaira vonatkozó irodalmat sorolja fel, kivéve az inkvizíció irodalmát. Az inkvizícióval foglalkozó művek többsége ugyanis, ha elsősorban XIV. század *utáni* korszakokról szólnak is, az intézmény egész történetét áttekintik. A mű csak a XIV. századnál később keletkezett irodalmat dolgozza fel, az egykorú ismertéseket tehát nem, s a gyűjtést az 1960. évvel zárja le. Kihagyta a misztikusokkal foglalkozó irodalmat, bár a misztikusok között számos eretnek akadt, szerepelnek viszont a begárdok és beginák, mert kapcsolataik az eretnkségekkel szervezettebbek voltak. Az inkvizícióról szóló részben nem szerepelnek a GALLEIRÓL és GIORDANO BRUNÓRÓL szóló művek, mert ezek csak mellékesen foglalkoznak az inkvizícióval.

Úgy gondoljuk, hogy ez a bibliográfia hasznos segítőtársa lesz mindazoknak, akik a középkor történetével, elsősorban középkori vallástörténettel s a középkori antifeudális mozgalmak történetével foglalkoznak. Egyetlen kifogásunk lehet csupán: helyesebb lett volna a munka címében is kifejezésre juttatni, hogy az az eretnekmozgalmakkal foglalkozó *bibliográfia*. Ez természetesen a mű értékét nem csökkenti, s őszintén örülhetünk annak, hogy a szerző a munka folytatását igéri. Ki óhajtja ugyanis terjeszteni gyűjtését a XI. század előtti és a XIV. század *utáni* korszakokra, s teljesebbé kívánja tenni a XI–XIV. századra vonatkozó gyűjtését is. E bejelentett új bibliográfiát érdeklődéssel várjuk.

BOROSY ANDRÁS

Két újabb szlovákiai ősnymotványkatalógus. A pozsonyi Egyetemi Könyvtár kézirat- és ősnymotványtárának vezetője, dr. Imrich KOTVAN közel tucatnyi önálló kiadványban publikálta már eddig a szlovákiai gyűjteményekben őrzött ősnymotványokat. (Ezek ismertetése e folyóirat korábbi évfolyamaiban mind megtalálható: *Magy. Könyvszle.* 1958. 204–205., 1960. 91–92., 1961. 120–121.

és 1964. 105. l.). A legutóbbi időben további két kötettel gyarapodott ezek sora: *Incunabula civitatis Nitriensis.* — *Incunabula v Nitre* (Nitra, 1963. 96 l.) és *Incunabula archivorum, museorum, nonnullarumque bibliothecarum historicarum Slovaciae.* — *Incunabuly archivov, múzei a niektorých knižnic na Slovensku* (Martin, 1964. 192 l., 8 tab.).

Az első publikáció 78 ősnymotványt tartalmaz a nyitrai püspöki könyvtárból, amelyet jelenleg a helyi múzeum igazgat, míg a másik 2 levéltár, 5 múzeum, 10 nyilvános könyvtár, 2 kastélykönyvtár, 14 egyházi és 2 magánkönyvtár összesen 230 XV. századi kiadványát 248 példányban ismerteti. A szerző lényegében ugyanolyan módszerekkel és formában tette közzé kutatásának eredményeit, mint korábbi publikációiban, így ennek az ismertetésére nem szükséges újra kitérni.

Az ősnymotványok közül külön figyelmet érdemelnek a magyar vonatkozású kötetek. A besztercebányai városi levéltárban az esztergomi breviárium két első kiadása (*RMK* III. 1. és 9.), az utóbbinak további két példány pedig Iglón a Matica Slovenska helyi kirendeltségén található, ahová a szepeshelyi volt püspöki szeminárium könyvtárából kerültek. Az esztergomi misekönyv 1498. évi kiadásából (*RMK* III. 46.) mind a besztercebányai városi levéltárban, mind a nyitrai könyvtárban van egy-egy példány, míg az 1484. évi kiadásból a bakabányai plébánián őriznek egy kötetet. A magyarországi használatra készített *Missale Dominicanorum Ultramontanorum* (*RMK* III. 2.) egy-egy példányáról értesülünk a nyitrai könyvtárból, valamint ugyancsak a volt szepeshelyi szemináriumból. A roznyói püspökség nagy ritkaságú ősnymotványt mondhat magáénak: a pálosok misekönyvét (*RMK* III. 33.), amelyből eddig csupán a budapesti és a cambridge-i példány volt ismeretes. A hazai szerzők munkái közül LASKAI Osvát híres prédikációgyűjteményének egyik kiadása (*RMK* III. 37.) a szepeshelyi szemináriumi könyvtárból ma Iglón, egy másik (*RMK* III. 47.) pedig mind Nyitrán, mind Betlérén megtalálható. TEMESVÁRI Pelbárt hasonló jellegű művét (*RMK* III. 42.) ugyancsak a nyitrai gyűjtemény őrzi. Érdekes magyar vonatkozású ősnymotvány (NIAVIS Paulus: *Epistolae breves.* HAIN 11729. — Vö. APPONYI: *Hungarica.* 53.) található dr. Anton August BANÍK turócszentmártoni magánkönyvtárában.

Nehezebb feladat lenne, — mert az ismertetés kereteit szétfeszítené — ha az ősnymotványok provenienciájának magyar vonatkozásaira is kitérnénk, amelye-

ket KOTVAN e két katalógusában közölt. A közös történelem alapján ez természetes is. Ezért csupán egy, a volt tulajdonos magyar kapcsolatai mellett valóban nemzetközi jelentőségű kötet kiemelésére kell szorítkozni, ez pedig a Matica Slovenska trencsényi kirendeltségén őrzött mű (VALTURIUS, Robertus: *De re militari*. — HC 15847), amelyet egykor — a kéziratos bejegyzések és a nyomtatott exlibris szerint — a híres bécsi humanista, Johannes CUSPINIANUS mondhatott magáénak. Az értékes és nagyon szépen illusztrált ősnymotatványt CUSPINIANUS 1501-ben vette Johann HUSTEL bécsi könyvkereskedőtől két rénes forintért.

KOTVAN ismert szorgalma és következetessége biztosíték arra, hogy hamarosan napvilágot fog látni a még hátralevő két publikációja is a jászói volt premontrei könyvtár 115 és a három kassai gyűjtemény 107 ősnymotatványáról. Ezzel teljessé válik majd az áttekintés valamennyi szlovákiai gyűjteményben őrzött XV. századi nyomtatvány felett, amit nagy érdeklődéssel várunk és remélünk.

BORSA GEDEON

Allony, N. — Kupfer, E. (F.): *The Institute of Hebrew Manuscripts. List of photocopies in the Institute. II.* Jerusalem, 1964. XII, 202 l., 30 t.

Folyóiratunkban (1958. 203. l.) ismertettük a Héber Kéziratkutató Intézet fotokópiáinak I. kötetét. Hét év után megjelent a II. kötet. Ezúttal Belgium, Dánia, Hollandia, Spanyolország és Svájc héber kézíratairól kapunk beszámolót. Nagy hasznát forgathatjuk ezt a kötetet, mert Svájc héber kézíratairól és a többi ország magángyűjteményeiről eddig nem készült katalógus. Spanyolországban kiűzetés előtti régi zsidó dokumentumokkal ismerkedhetünk meg (El Escorial, Valladolid, Huesca), némelyike kötéstáblából került elő.

A kötetben 1691 héber és 135 nemhéber kézirat rövid leírását találjuk. Ezen a helyen magyar szempontból szeretnénk néhány megjegyzést fűzni a katalógushoz.

20. l. 44. szám. Kopenhága, Simonsoniana. A leírásban nem szerepel a kéziratos scriptora és illusztrátora. Ez Samuel DREZNITZ. A kéziratot részletesen ismerttettem: *Acta orient.* XIII. 1961. 135—145. l. — 30. l. 191. szám. Ugyanott. A kis illusztrált kötet írója és rajzolója a pozsonyi Áron Wolf HERRLINGEN. Róla: *Magy. Könyvszle.* 1965. 30. l. — 42. l. 356. szám. Amsterdam, Rosenthaliana. Megvan

itt IZSÁK B. MÓSE bécsi rabbi *Or Zárva* című rezponzumgyűjteményének korai kézirata, amely a XIII. századból magyarországi vonatkozásokat tartalmaz (WELLESZ J.: *Isaac b. Mose Or Sarua*. Pressburg, 1905. 41—43. l.). — 49. l. 457. szám. Ugyanott. A kéziratot Mose SZÓFÉR pozsonyi rabbi részére másolták. — 60. l. 642. szám. Ugyanott. *Haggáda*, ez is Áron Wolf HERRLINGEN munkája. — 77. l. 865. szám. Amsterdam, M. H. GANS magánkönyvtára. Alkalmi imádságoskönyv, amelyet a köpcsenyi Chájjim b. Áser ANSEL írt és rajzolt. Ennek a scriptornak a munkásságát összeállítottam (*Studies in Bibliography and Booklore*. VI. 1964. 133—141. l.). Azóta még egy *Haggádája* került elő Izraelben 1770-ből (*Hadoar*. XLIII. 1964. 332., 334. l.). — 123. l. 1486. szám. Zürich, Zentralbibliothek. Abraham FARISSOL polemikus művének, a *Mágén Abraham*-nak első része. Az Orsz. Rabbiképző Intézetben megvan a teljes kézirata (S. LÖWINGER, *REJ.* CV. 1940. 23—52.). — 128. l. 1555. szám. Basel, Egyetemi Könyvtár. Izsák AKRIS *Kol Mevasser* című művének egyik kézirata, amely a kazár levélváltást tartalmazza.

Különös, hogy az egész anyagban alig akad néhány geniza-lap.

A kötetben kitűnő indexek igazítanak el.

SCHIEBER SÁNDOR

150 Jahre Grimm. Bibliographie und Materialien zu einer Ausstellung der deutschen Staatsbibliothek. Berlin, 1964, Deutsche Staatsbibliothek. 112 l.

A Deutsche Staatsbibliothek kiadásában, Heinz WEGEHAUPT és Renate RIEPERT gondozásában megjelent kis könyveske, kedves illusztrációkkal tarkítva, célja és hivatása szerint magyarzó katalógus, annak az emlékkiállításnak az anyagát rögzítette és sorolja fel, amelyet a Deutsche Staatsbibliothek Gyermekek- és Ifjúsági irodalom Osztálya *Grimm testvérek meséi — Nemzeti kultúránk élő öröksége* nem kevésbé büszke címmel rendezett. A kiállítás helyét és idejét azonban nem találjuk a katalógusban feltüntetve, és így azután csupán találgatásra vagyunk utalva. Feltételezhető, hogy a kiállítás ideje egybeesett GRIMM Jakab halálának századik évfordulójával (1863. szeptember 20), valamint a *Kinder- und Hausmärchen* első kötetének (1812) megjelenése óta (ha nem is egész pontosan) eltelt 150 évvel. A katalógus a kiállítás felépítését követve a GRIMM-testvérek gyűjtőtevékenységét

illusztrálja, a mesék feldolgozásait, valamint ezek világirodalmi visszhangját. Hatását a művészetek: a képzőművészet, a zene, a színház és film területén példákkal illusztrálja. A kiállítás súlypontját a mesék illusztrációi alkotják, melyeket időrendben keletkezésük szerint közölnek. A kiállítás anyaga azonban nemcsak a Deutsche Staatsbibliothek állományából származott, hanem 24 kölcsönadó múzeum és tudományos intézet, kiadóvállalat, továbbá egyetemi tanárok, művészek, könyvgyűjtők magánanyagából, akik a kiállítás részére és idejére ritkaságaikat rendelkezésre bocsátották. A katalógus a GRIMM-mese-kiadások bibliográfiájának hiányát igyekszik az emlékkiállítás anyagának rögzítésével pótolni. Három főcsoportban tárja olvasója elé mindazokat a lényeges mozzanatok, melyek a GRIMM-testvérek életével, munkásságával, gyűjtőtevékenységével, a mesék irodalmi vonatkozásaival, pedagógiai hatásaival kapcsolatban állottak. A bibliográfiai adatokat gazdag, sokszor túl nagy terjedelmű anotációval tarkítva, mintegy magyarázó kalauzként tárja fel. A patetikusknak hangzó magyarázatok, amelyek nem mindig szorosan a tárgyra vonatkoznak, sokszor zavarólag hatnak az olvasóra. Ugyancsak nem volt szerencsés megoldás a két kiváló germanista életének és műveinek adatait tartalmazó táblázatot a katalógus 12. és 13. lapja közé beleapplikálni, egy a katalógus normális lapnagyságánál nagyobb íven. A második főcsoport első pontja *Grimm mesék az egész világon* szegényes összeállításával nem illusztrálja eléggé a bevezetőben említett 40 ország nyelvén kiadott műveket. Csak egy példát említve, még a népi demokratikus országok fordításai sem szerepelnek teljes számban, így nem találunk lengyel nyelvű fordítást sem. A nyugati országok közül is szerényen szerepelnek a fordítások. Ugyancsak hiányolható, hogy az illusztrátorok, egyébként bőven felsorolt nevei között a németeken kívül külföldi illusztrálók nevei nem szerepelnek, pl. Walt DISNEYÉ, akit ugyan egy francia nyelvű mesefordításnál (105. sz.) idéznek, holott közismert *Hófehérke* illusztrációja és az abból készült világhírű mesefilmje. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kis katalógus feladata nem terjedhetett a korlátozott és a kiállítás nyújtotta kereteken túl. Ezt a feladatát a már említett egy-két hiányosságtól eltekintve, derekasan teljesítette. A német szakemberektől megszokott rendszerező felépítéssel tárja fel mindazt a valóban gazdag anyagot, amelyet a GRIMM-testvérek mesegyűjtésének 150 éve jelent a világ olvasói számára. A kis könyvet a legismertebb és közked-

veltebb mesék illusztrációi teszik változatossá. Az irodalom, amelyből annotációit merítette, valamint a kiadók, fordítók és illusztrátorok jegyzéke a könyvecske végén megtalálható. A katalógus mint szakbibliográfia is tanulságos és értékes segéd-eszköz, kiadását minden szempontból üdvözlölni lehet.

GYÖRGY JÓZSEF

Felsőoktatási Szemle repertórium. Tíz éves betűrendes és szakmutató 1952—1961. Összeáll. MÓRA László és VÉGH Ferenc. Bp. 1965, Tankönyvkiadó. 187 l. (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára.)

A KMK a tudományos és szakkönyvtárak 1964. évben tartott módszertani tanácskozásáról összeállított 8. sz. kiadványa függelékeként összefoglaló bibliográfiát közöl az utábbi 6 év hálózati kiadványairól. Jólesőn lehet ezen az összegyűjtött anyagon lemérni a hálózati központok, így az egyetemi könyvtárak tudatosodásának növekedését feladataikat illetően. Elmondhatjuk, hogy a feladatok és gondozóik jórészt egymásra találtak már. Észrevehető minőségi fejlődést mutat a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára is, amely tudatosan törekszik természetes, de kiadványaiban eddig még nem ilyen világosan megmutatkozott célja: a műszaki felsőoktatás élő problémáinak a maga sajátos eszközeivel, főleg kiadványokkal való hatékony szolgálata felé. Nem is két év alatt már a harmadik újszerű bibliográfiai kiadányt juttatja elsősorban a műszaki felsőoktatás dolgozóinak asztalára, mint remélhetőleg sokat forgatandó munkaeszközt: az utóbbi évek műszaki doktori értekezéseinek annotált jegyzéke és a *Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató* vastkos kötetei után most egy kisebb, de értékes összeállítást, a *Felsőoktatási Szemle Repertóriumát*.

A repertórium ténylegesen meglévő szükségletet elégít ki. Hiszen művelődéspolitikánkat megszabó *Irányelveink* nyomán az utóbbi években létrejöttek az átfogó gyakorlati irányú reformok: a reformmal kapcsolatos viták a *Felsőoktatási Szemle* legutóbbi éveinek gyűjtőpontjában voltak. Jórészt új oktató gárda alakította ki a szocialista felsőoktatás legégetőbb módszertani kérdéseit. A továbbbérlelésnek, az előzményekből való továbbfejlesztésnek igénye az, hogy a használok egybegyűjtve kapják az egész témagyűjteményt.

Mindez mellékesen a lap tízéves önelemzésének is jó eszköze lehet, rámutat a fehér foltokra, a mellékesebben kezelt területekre.

A hasonló bibliográfia mércéje a szolgáltatás módszere. A betűrendes rész VÉGH Ferenc munkája, kb. 1500 adatot közöl. Fontosabb a másik, a szakrendi felépítés. Ezt MÓRA László készítette, felhasználható minták alapulvételével. Őt nagy főcsoportban (általános felsőoktatási kérdések, nevelés és oktatás, szervezeti kérdések, külföldi felsőoktatás, szemleanyag) 17 csoport van, mindegyik a jellege szerinti további bontásban. Az elrendezés logikus és tudományos alapvetésű. A cikkek időrendben következnek a szakcsoportokon belül, néhány indokolt eltéréssel. A tartalmi feltárást újszerű kombináció: a szakmai táblázathoz simuló különleges tárgymutató segíti elő még jobban. A kettő együtt feltehetően teljes tájékoztatást nyújthat minden problémára nézve. Értékét a használat bizonyára kedvezően fogja megállapítani. (A felsőoktatási reform és a szakegyetemek talán csak tévedésből maradtak ki a mutatóból). Természetesen minden cikk kétszer szerepel, külön a betűrendi és külön a szakrendi részben. További finomítás a bizonytalan című, de fontos publikációk után illesztett rövid tartalmi ismertetés.

A bibliográfia átlapozgatása is már csak úgy kínálja a módszertani és neveléstörténeti témák, feldolgozások egész sorát. Reméljük, hogy ez a kis mű is eléri minden bibliográfia legszebb célját: sokan fogják forgatni, és sok további tanulmány fog születni segítségével.

HODINKA LÁSZLÓ

Opera omnia. Dichter und Denker der Welt in Gesamt-Ausgaben. 2. verb. erw. Aufl. Berlin, 1964, Elwert und Meurer. 146 l.

Már második kiadásban jelenik meg, s a tervek szerint ezután 2–3 évenként javított, bővített formában rendszeresen kiadásra kerül egy érdekes könyvkereskedői jegyzék a világirodalom és a tudomány jeleseinek a teljes kiadásairól, vagyis az „összes”, „összegyűjtött” művekről. Bár célja nem tudományos, nem egy új Brunet kíván lenni, hanem a nyugat-német könyvpiacra szereplő teljes kiadások felsorolásával a kereskedelmi érdekeket szolgálja, érdemes vele röviden foglalkoznunk, mert egy sajátos keresztszámokban mutatja be

a nyugat-európai, elsősorban a német könyvkiadást.

Kereskedelmi célja magyarázza, hogy a kb. 760 tétel között csak elvétve találunk régebbi, az 1950-es évek előtt megjelent kiadást. Ugyancsak ez az oka annak, hogy túlnyomórészt német (illetve német és más nyelvű) kiadások szerepelnek a jegyzékben. Csak néhány francia és angol nyelvű tétel található — talán inkább a teljesség kedvéért, mert pl. BYRON, HUGO, KEATS, MILTON, MONTAIGNE, ROUSSEAU, SHELLEY, SWIFT összes művei nem jelentek meg námetül az utolsó 15–20 évben.

Természetes, hogy a felsorolt 440 szerzőnek mintegy a kétharmada német. Az angol és francia irodalmat és tudományt kb. 10–10%-os arányban találjuk képviselve. Mellettük még az ókori auktorok szerepelnek nagyobb számmal (közel 30 szerző, de pl. VERGILIUS csak angliai kiadással). Feltűnő, hogy a középkori és a humanista irodalom elég jelentős helyet foglal el a német könyvpiacra. Itt elsősorban a régi „Opera omnia”-k reprint kiadásai tűnnek fel. (Pl. ALBERTUS MAGNUS, MARTIN BUCER, NICOLAUS DE CUSA, ERASMUS, NAVARRAI MARGIT, Ludovicus VIVES stb.)

A kötetben szereplő írói névsor elég tarka, mert pl. CONAN DOYLE összes műveit felvehették, de FLAUBERT vagy VERLAINE nevét hiába keressük. A legtöbb kiadással természetesen GOETHE és SCHILLER szerepel, utánuk SHAKESPEARE következik.

Nehézséget jelentett a névtelen összeállítónak — az előző szerint — a „Denker” pontosabb meghatározása. Így aztán — a nagy német filozófusok mellett szerepel a jegyzékben BACON és Emil BRUNNER teológia-professzor, PARACELSUS és FREUD, AQUINÓI TAMÁS és KIERKEGAARD, LUTHER és BUDDHA. A marxizmus iránti érdeklődést tükrözi, hogy MARX két (egyik NDK-beli), LENIN három kiadással (ebből kettő NDK-beli) szerepel az összeállításban, de megtaláljuk LIEBKNECHT, MEHRING és MAO CE-TUNG összes műveit is (utóbbit amerikai angol nyelvű kiadásban). Az egyetlen magyar vonatkozású tétel is ezt a megállapításunkat igazolja: a magyar „írókat és gondolkodókat” egyedül LUKÁCS György 1962-ben megindult, 12 kötetre tervezett neuwied-i kiadása képviseli.

DÖRNYEI SÁNDOR

TARTALOM

<i>Hervay Ferenc</i> : L'imprimerie cyrillique de Transylvanie au XVI ^e siècle. — Az erdélyi cirillbetűs könyvnyomtatás a XVI. században	201
<i>Kőhalmi Béla</i> : A „Magyar Könyvészet” felszabadulásunk utáni első (16 éves) ciklusa	217

KÖZLEMÉNYEK

<i>Csapódi Csaba</i> : A Vatikáni Könyvtár Quintilianus korvinája	219
<i>Vita Zsigmond</i> : Bethlen Gábor könyvtára	221
<i>Sasu, Dorothea</i> : 1848—49 hőseinek román nyelvű körözőlevelei	227
<i>Komoróczy György</i> : Egy debreceni könyvkereskedő cég iratai a Debreceni Állami Levéltárban	230
<i>Palatkás Béla</i> : Semmelweis Ignác mint könyvtáros	234
<i>Móra László</i> : A Műegyetemi Könyvtár a Tanácsköztársaság idején	235
<i>Galambos Ferenc</i> : A magyar exlibris legutóbbi húsz éve	241

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

<i>Mészán, Antonín</i> : A Gálszécsi-töredék felfedezése	255
<i>Bredár Gyula</i> : Gálszécsi énekeskönyvének Prágában előkerült töredéke	256
<i>Kelecsényi Ákos</i> : Méliusz négy „elveszett” munkája	263
<i>Kathona Géza</i> : Az 1566. május 19-i marosvásárhelyi cikkek latin nyelvű kiadása	267

FIGYELŐ

<i>Berkovits Ilona</i> : A zágrábi miniatúrákiállítás	268
<i>Kenéz Ernő</i> : Könyvbeszerzési politika Nyugat-Németország és az USA tudományos könyvtáraiban	271
<i>Horváth Tibor</i> : Egy bibliográfiai műfaj margójára	275
<i>Da</i> : Képes lapmelléletek terjesztése ma és százhusz éve	276
HÍREK : Az akadémiai bizottságok újjáalakulása — Tízéves a lipcsei egyetem zsrnalisztikai kara — KBK Értesítő — Az Egri csillagok külföldi kiadásairól (<i>Gábor Dénes</i>) — Az „Emberi színjáték” Balzac sajátkezű jegyzeteivel — Japánban megjelent „a világ legkisebb könyve” — Idegen nyelvű rövidítések szótára	277

SZEMLE

A magyar irodalom története (Ism. <i>Mezey László</i>)	279
Gutenberg Jahrbuch 1964 (Ism. <i>Vértesy Miklós</i>)	280
Süle Sándor: Kisszánthói Pethe Ferenc (Ism. <i>Kőhegyi Mihály</i>)	281
Zoltán József: A barokk Pest-Buda élete (Ism. <i>Csapódi Csaba</i>)	282
Gigetta Dalli Regoli: Miniatura pisana del Trecento (Ism. <i>Berkovits Ilona</i>)	283
Burekhardt, Titus: Von wunderbaren Büchern (Ism. <i>Cs. Cs.</i>)	284
Handbuch der technischen Dokumentation und Bibliographie (Ism. <i>Polzovics Iván</i>)	285
Bourne, Charles P.: Methods of information handling (Ism. <i>Szilágyi Tibor</i>)	286
Elsner, Hermann A.: Nutzung der Fachliteratur (Ism. <i>Németh Béla</i>)	287
Déri Miklósné: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kémiai tanszékein dolgozó kutatók olvasási és tájékoztatói szokásai (Ism. <i>Horváth Tibor</i>)	287
The bookman's glossary (Ism. <i>Szentmihály Andrea</i>)	288

BIBLIOGRÁFIÁK

Budapest történetének bibliográfiája (Ism. <i>Kőhalmi Béla</i>)	288
Kozocsa Sándor: A magyar irodalom bibliográfiája (Ism. <i>Szalatnai Rezső</i>)	290
Kulcsár Zsuzsanna: Eretnekmozgalmak a XI—XIV. században (Ism. <i>Borosy András</i>)	292
Két újabb szlovákiai ősnymtatványkatalógus (Ism. <i>Borsa Gedeon</i>)	293
Allony, N.—Kupfer, E.: The Institute of Hebrew Manuscripts. List of photocopies (Ism. <i>Scheiber Sándor</i>)	294
150 Jahre Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm (Ism. <i>György József</i>)	294
Felsőoktatási Szemle repertórium (Ism. <i>Hodinka László</i>)	295
Opera omnia. Dichter und Denker der Welt in Gesamt-Ausgaben (Ism. <i>Dörnyei Sándor</i>)	296

TABLE DES MATIÈRES

<i>F. Hervay</i> : L'imprimerie cyrillique de Transylvanie au XVI ^e siècle (Texte entier en français).....	201
<i>B. Köhalmi</i> : La «Bibliographie Hongroise» (Magyar Könyvészet) contenant la production typographique de la Hongrie pendant les 16 années suivant la Libération	217

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Cs. Csapodi</i> : Le manuscrit corvinien de Quintilien dans la Bibliotheca Vaticana	219
<i>Zs. Vité</i> : La bibliothèque de Gábor Bethlen, prince de Transylvanie	221
<i>D. Sasu</i> : Les feuilles volantes du mandat d'arrêt des héros de la révolution hongroise de 1848/49 en langue roumaine	227
<i>Gy. Komoróczy</i> : Une librairie de Debrecen au XIX ^e siècle.....	230
<i>B. Palatkás</i> : Ignace Semmelweis bibliothécaire.....	234
<i>L. Móra</i> : La Bibliothèque de l'Université Technique pendant la République des Conseils (1919)	235
<i>F. Galambos</i> : L'ex-libris hongrois des deux dernières décennies	241

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>A. Mész'án</i> : La découverte du fragment du chansonnier de Gálszécsi.....	255
<i>Gy. Bredár</i> : Le fragment du chansonnier de Gálszécsi découverte à Prague.....	256
<i>A. Kelecsényi</i> : Quatre ouvrages «perdus» de Méliusz.....	263
<i>G. Kathona</i> : L'édition latine des articles de foi acceptés le 19 mai 1566 à Marosvásárhely	267

CHRONIQUE

<i>I. Berkovits</i> : L'exposition des miniatures à Zagreb (1964).....	268
<i>E. Kenéz</i> : La politique suivie dans l'acquisition des livres des bibliothèques scientifiques de la République Fédérative Allemande et des États Unis	271
<i>T. Horváth</i> : Notes en marge d'une bibliographie.....	275
<i>Da</i> : La distribution des suppléments illustrés des journaux.....	276
NOUVELLES	277

COMPTES RENDUS CRITIQUES

A magyar irodalom története (<i>L. Mezey</i>).....	279
Gutenberg Jahrbuch 1964 (<i>M. Vértesy</i>).....	280
Süle Sándor: Kisszánthói Pethe Ferenc (<i>M. Köhegyi</i>).....	281
Zoltán József: A barokk Pest-Buda élete (<i>Cs. Csapodi</i>).....	282
Gigetta Dalli Regoli: Miniatura pisana del Trecento (<i>I. Berkovits</i>).....	283
Burekhardt, Titus: Von wunderbaren Büchern (<i>Cs. Cs.</i>).....	284
Handbuch der technischen Dokumentation und Bibliographie (<i>I. Polzovics</i>).....	285
Bourne, Charles P.: Methods of information handling (<i>T. Szilágyi</i>).....	286
Elsner, Hermann A.: Nutzung der Fachliteratur (<i>B. Németh</i>).....	287
Déri Miklósné: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kémiai tanszékein dolgozó kutatók olvasási és tájékozódási szokásai (<i>T. Horváth</i>).....	287
The bookman's glossary (<i>A. Szentmihály</i>).....	288

BIBLIOGRAPHIES

Budapest történetének bibliográfiája (<i>B. Köhalmi</i>).....	288
Kozocsa Sándor: A magyar irodalom bibliográfiája (<i>R. Szalatnai</i>).....	290
Kulesár Zsuzsanna: Eretnekmozgalmak a XI—XIV. században (<i>A. Borosy</i>).....	292
Deux nouveaux catalogues d'incunables en Slovaquie (<i>G. Borsá</i>).....	293
Allony, N.—Kupfer, E.: The Institute of Hebrew Manuscripts. List of photocopies (<i>S. Scheiber</i>)	294
150 Jahre Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm (<i>J. György</i>).....	294
Felsőoktatási Szemle repertóriuma (<i>L. Hodinka</i>).....	295
Opera omnia. Dichter und Denker der Welt in Gesamt-Ausgaben (<i>S. Dörnyei</i>).....	296